POLITIET
KRIPOS

ÆRESDRAP I NORGE 2000–2022

Strategisk etterretningsrapport
fra Kripos

Gjennomføring av drap […] som følge av en forestilling om at dette «gjenoppretter æren» er uttrykk for et alvorlig samfunnsproblem

– 21-157019AST-GULA/AVD1

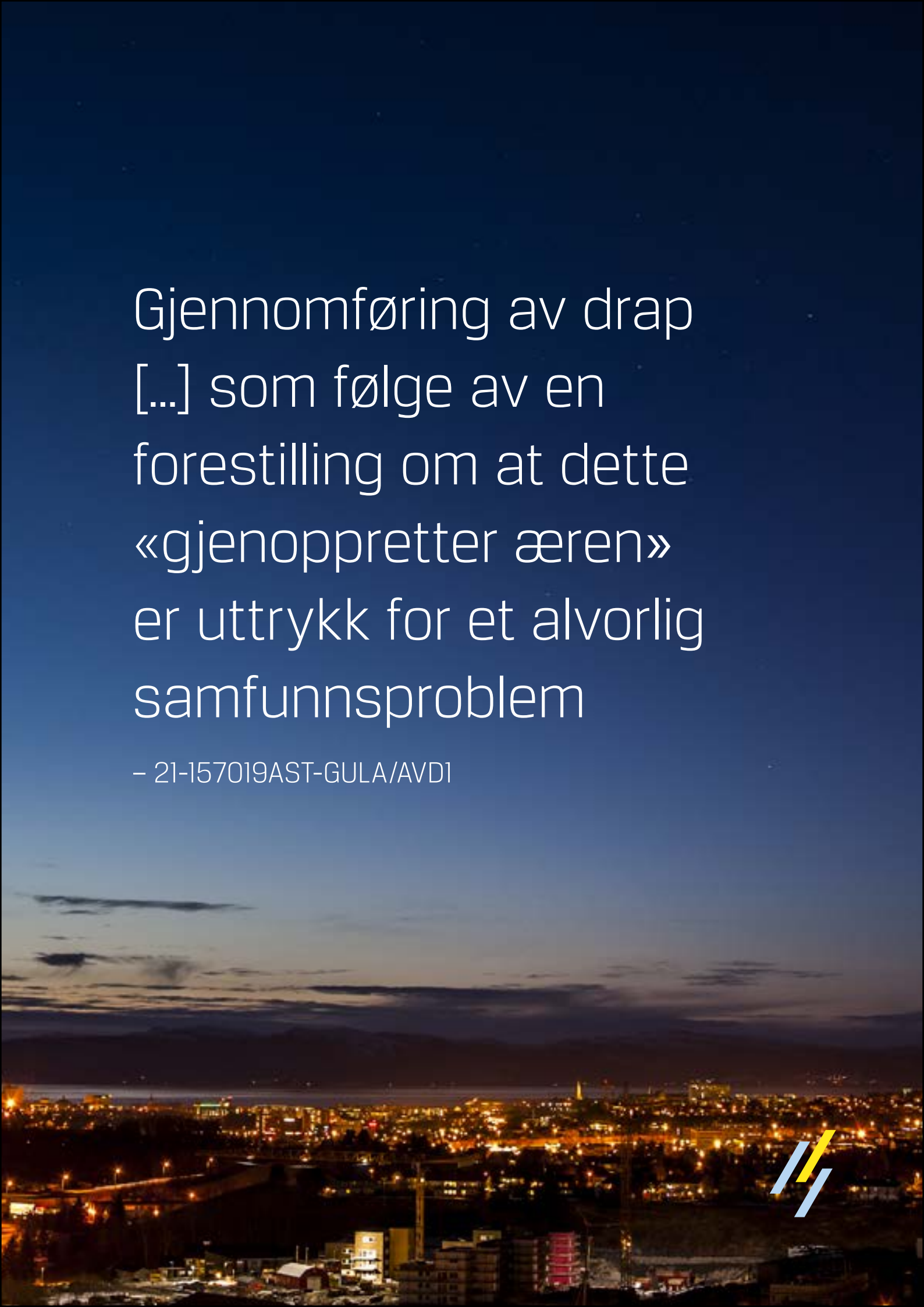

FORORD

Ærесdrap er et alvorlig samfunnsproblem som rammer på tvers av geografiske, religiøse og kulturelle grenser. Med rapporten *Æresdrap i Norge 2000–2022* presenterer Kripos for første gang en systematisk gjennomgang av drapssaker der det vurderes at gjerningspersonen kan ha hatt et æresmotiv. I rapporten skilles æresdrap fra andre drap ved at gjerningspersonens motivasjon ligger i å gjenvinne ære for et kollektiv, og ved at gjerningen støttes indirekte eller direkte av andre.

Gjennomgangen av sakene viser at svært mange av gjerningspersonene ofte har planlagt og gjennomført drapet i samråd med familien. Sakene viser også at flere ofre har anmeldt gjerningspersonen eller andre i nær familie i forkant av drapet.

For å etterforske drap som kan være æresrelatert kreves kunnskap og kompetanse om fenomenet. Gjennomgangen viser også at det er noen særtrekk ved æresdrap som politi og påtalemyndighet bør være oppmerksomme på, ikke minst i forhold til medvirkere. I denne sammenheng er rapportens vedlagte indikatorsett et bidrag, ikke bare til etterforskning av allerede begått kriminalitet, men også til forebygging av ny kriminalitet.

Med rapporten Æresdrap i Norge 2000–2022 bidrar Kripos til å sette politiet og samarbeidende aktører i bedre stand til å identifisere og etterforske æresdrap i Norge. Rapporten er et bidrag i tråd med regjeringens handlingsplan *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024).*

Kristin Kvigne
Sjef Kripos

INNHOLD

SAMMENDRAG 5

DEL 1

KAPITTEL 1: BAKGRUNN 8
1.1 Bakgrunn og formål 8
1.2 Begrepsavklaringer 8
1.3 Rapportens oppbygning 9
1.4 Taushetsplikt og anonymisering 9
KAPITTEL 2: METODE 10
2.1 Utvalgsprosessen 10
2.2 Avgrensninger 12
2.3 Kilder 13
2.4 Metodiske svakheter 14
KAPITTEL 3: OM ÆRESDRAP 15
3.1 Generelt om æresdrap 15
3.2 Om æresdrap i Norge 18
3.3 Hvordan jobber politiet med æresrelatert kriminalitet? 21
KAPITTEL 4: FUNN 24
4.1 Omfang 24
4.2 Om gjerningspersonene og ofrene 24
4.3 Æresmotivet 28
4.4 Familiens involvering 33
4.5 Selve drapshandlingen 38
KAPITTEL 5: VURDERINGER 44
Identifiserte informasjonshull 49
Æresdrap fordekt som ulykker og selvmord 50
Indikatorsett for identifisering av æresdrap 50

DEL 2

Indikatorer knyttet til æresmotivet 52
Indikatorer knyttet til familiens involvering 53
Indikatorer knyttet til selve drapet 55

AVSLUTNING 57
SLUTTNOTER (REFERANSER) 58

SAMMENDRAG

Æresdrap er den mest alvorlige formen for æresrelatert kriminalitet og forekommer på tvers av landegrenser, kulturer og religioner. Omfanget av æresdrap er vanskelig å fastslå både nasjonalt og internasjonalt da drap ofte ikke registreres etter motiv, og det kan være vanskelig å skille æresdrap fra andre drap med mindre ære har vært en sentral del av etterforskningen.

Funnene i denne rapporten viser at det er gode grunner til at politi og påtalemyndighet bør bruke tid og ressurser på å avdekke om det foreligger et æresmotiv. For det første vil et æresmotiv kunne tillegges særlig betydning ved straffeutmålingen slik det ble fastslått av Høyesterett i 2019: «*... fordi dette underbygger truslenes alvor og fordi slike trusler ikke er situasjonsbestemte, men vedvarer over tid.*»[a] For det andre er æresdrap organiserte drap hvor familien ofte har medvirket til selve drapshandlingen, og flere enn gjerningspersonen burde derfor blitt etterforsket. For det tredje kan avdekkingen av flere æresdrap bidra til å forebygge og forhindre ny vold, da det rundt en hver familie som er villig til å drepe for ære også vil finnes andre familiemedlemmer som potensielt lever under fysisk og psykisk vold.

For å avverge og forebygge æresdrap trenger politiet mer kunnskap og informasjon om omfang og særtrekk ved denne formen for kriminalitet. Så langt har det ikke vært ført en slik oversikt i Norge. Dette skyldes at politiet ikke registrerer æresrelatert kriminalitet som en særskilt kategori, herunder heller ikke drap som kan knyttes til et potensielt æresmotiv. Denne rapporten er følgelig det første nasjonale produktet politiet utgir som forsøker å identifisere og beskrive et utvalg æresdrap i Norge.

Rapporten er et strategisk etterretningsprodukt. Det betyr at funnene i rapporten er beheftet med en grad av usikkerhet og at de er et resultat av en formålsstyrt etterretningsprosess med begrenset tilgang på informasjon og ressurser. Funnene i rapporten kan følgelig ikke sidestilles med rene fakta eller konstatering av skyld.

Rapporten har to formål, og kan leses på to måter. For det første har en omfattende analyseprosess ledet frem til identifisering av 24 potensielle æresdrap, noe som beskrives i den første delen av rapporten. Dette er ikke saker hvor domstolen har konstatert at det foreligger et æresmotiv, men saker hvor vi vurderer at det foreligger klare indikasjoner på at det er et æresdrap. Gjennomgangen av de 24 sakene gir økt kunnskap om fenomenet æresdrap i Norge, samt innsikt i hvilke utfordringer politi og påtalemyndighet møter på i etterforskningen og iretteføringen i denne typen drapssaker.

For det andre har analyseprosessen tatt sikte på å utvikle et indikatorsett som politi og påtalemyndighet kan bruke for å identifisere fremtidige æresdrap. Dette presenteres i del 2 av rapporten. Indikatorene er utviklet på bakgrunn av internasjonal forskningslitteratur, samtaler

a HR-2019-440-A.

med fagpersonell i Norge innen både akademia og politiet, samt politiets risikovurderingsverktøy PATRIARK. Kripos har gjennom dette arbeidet samarbeidet tett med fageksperter innen etterforskning og påtale ved Oslo politidistrikt.

Analyseprosessen har ledet frem til følgende hovedfunn:

- Det har sannsynligvis blitt begått eller bestilt minst 24 æresdrap i Norge i perioden 2000–2022.

- Svært få av de 24 sakene er identifisert, etterforsket og iretteført som æresdrap av politi og påtalemyndighet. Æresmotivet er omhandlet i selve dommen i kun seks av 24 saker.

- Æresdrap er organiserte drap. I 11 av 24 saker foreligger det konkret informasjon om at andre enn gjerningspersonen selv passivt eller aktivt potensielt har støttet eller medvirket til selve drapshandlingen. Kun i én av sakene har noen blitt dømt for medvirkning.

- Æresdrap er varslede drap. I et flertall av sakene har familien kjent til konkrete drapstrusler eller drapsplaner i forkant av drapet, og i over halvparten av sakene har offeret anmeldt gjerningspersonen for vold eller drapstrusler før vedkommende ble drept. I seks saker ble offeret drept noen måneder etter at saken ble anmeldt til politiet.

- Politiets risikovurderingsverktøy SARA som er utarbeidet for å vurdere risikoen for partnervold har kun blitt benyttet i én av 6 aktuelle saker. Risikovurderingsverktøyet PATRIARK, som er utarbeidet for å vurdere æresrelatert vold, har ikke blitt benyttet i noen av de 7 sakene som er registrert etter år 2017, da verktøyet ble implementert.

Del 1

KAPITTEL 1: BAKGRUNN

Dette kapittelet presenterer rapportens bakgrunn og formål. I tillegg gir kapittelet en kort innføring i æresdrapsbegrepet samt presenterer tall for omfang av æresdrap på verdensbasis.

1.1 Bakgrunn og formål

Æresrelatert kriminalitet er tema i regjeringens handlingsplan *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024),* der æresrelatert vold blir omtalt som en vedvarende utfordring. Handlingsplanen er en del av Norges implementering av Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen). Handlingsplanen inneholder en rekke forebyggende tiltak, blant annet utvikling av kunnskap og kompetanse hos politiet og tiltak som kan bidra til å øke kunnskapen om forekomsten av denne type kriminalitet.

Kripos har det nasjonale etterretningsansvaret i norsk politi. Dette innebærer blant annet å analysere informasjon fra politidistriktene og drive egen innhenting av informasjon om prioriterte alvorlige kriminalitetstrusler, herunder drap og ulike former for voldsutøvelse i Norge. Kripos har også ansvar for Nasjonal drapsoversikt.

Kripos har de siste årene mottatt en rekke bekymringer fra politidistriktene vedrørende æresrelatert kriminalitet, herunder tvangsekteskap, vold, drapsforsøk og drap. Politidistriktene opplever problemet som økende og spesielt utfordrende å jobbe med, og det har blitt etterspurt mer kunnskap og fenomenforståelse vedrørende tematikken. Økt kunnskap er også viktig sett i lys av dom fra Høyesterett i 2019 der det ble fastslått at et æresrelatert motiv kan få særlig betydning ved straffeutmålingen.[1]

På bakgrunn av dette har Kripos utarbeidet rapporten *Æresdrap i Norge 2000–2022.* Rapporten beskriver funn og vurderinger tilknyttet et utvalg æresdrap i Norge og presenterer et indikatorsett som er utviklet for å identifisere æresdrap i Norge.

Hovedformålet med rapporten er å styrke kunnskapen og kompetansen hos politiet til å forebygge, avdekke og etterforske æresdrap ved å:

1. undersøke og beskrive et utvalg potensielle æresdrap i Norge
2. utvikle et indikatorsett som kan benyttes av politi og påtalemyndighet for å identifisere æresdrap

1.2 Begrepsavklaringer

Æresdrap er et relativt abstrakt begrep som ikke lar seg måle direkte kvantitativt, da det krever at det er en beviselig sammenheng mellom voldshandlingen drap og selve motivet ære. For å identifisere og analysere æresdrap på en systematisk måte, har vi derfor vært nødt til å kartlegge hva som ligger i selve begrepet.

Æresdrap er i denne rapporten definert som: 'drap utført med det siktemål å gjenvinne ære for et kollektiv, ikke bare for et individ. Dette forutsetter et bifallende publikum som belønner drap med ære'.[2]

Denne definisjonen sammenfaller delvis med definisjonen som er brukt i regjerin-

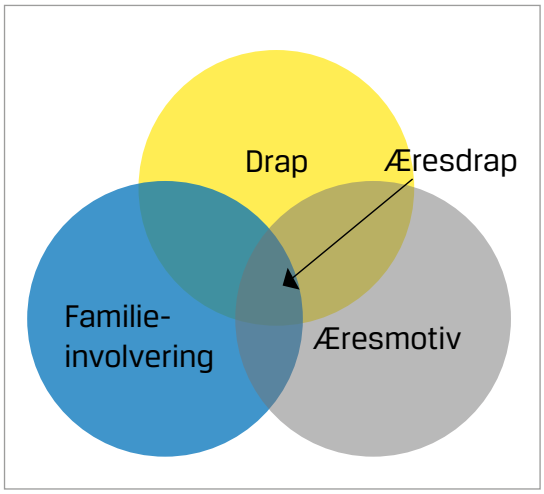

Figur 1: Illustrasjon av definisjonen av æresdrap

gens handlingsplan F*rihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold 2021–2024*. Her er æresrelatert vold definert som: «Vold utløst av familiens eller gruppens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Dette forekommer i familier og grupper hvor individet forventes å innordne seg kollektivet, og hvor patriarkalske æresnormer står sterkt».[3]

Ut i fra disse definisjonene er det tre faktorer som må være til stede for at man skal definere et drap som et æresdrap, nemlig; 1) drapshandlingen, 2) familieinvolveringen og 3) tilstedeværelsen av et æresmotiv. Det er også et krav at det er en årsakssammenheng mellom disse tre.

Ved å benytte oss av en snever definisjon av æresbegrepet, det vil si at familien må være involvert i drapet, oppstår det et tydelig teoretisk skille mellom æresdrap og andre drap. I gjennomgangen av sakene så vi i tillegg et behov for å skille ut en kategori drap der gjerningspersonen selv hadde uttalt at motivet for drapet var æresrelatert, men hvor vi i gjennomgangen av sakene ikke klarte å påvise verken passiv eller aktiv støtte fra personer rundt gjerningspersonen. Denne kategorien utgjorde totalt 13 saker. Vi har valgt å ikke inkludere denne kategorien i utvalget vårt, da en uklar avgrensning kunne bidratt til å svekke det analytiske skillet til andre typer drap.

1.3 Rapportens oppbygning

Rapporten består av to deler, med totalt seks kapitler. Den første delen består av fem kapitler der kapittel 1 omhandler rapportens bakgrunn og formål, i tillegg til at begrepet «æresdrap» blir presentert og diskutert. Kapittel 2 beskriver de sentrale analyseprosessene som er anvendt i utarbeidelsen av rapporten. Kapittel 3 omhandler æresdrap som fenomen, og gir også en oversikt over et utvalg æresdrap i Norge og hvordan politiet jobber med æresrelatert kriminalitet. I kapittel 4 ser vi nærmere på ulike funn tilknyttet sakene, gjerningspersonene og ofrene i saksutvalget. I kapittel 5 presenterer vi sentrale vurderinger basert på funnene i kapittel 4.

I den andre delen av rapporten, i kapittel 6, presenterer vi indikatorsettet som kan benyttes av politi og påtalemyndighet for å identifisere æresdrap.

1.4 Taushetsplikt og anonymisering

På bakgrunn av politiets taushetsplikt og av hensyn til personvern, gjengir ikke rapporten informasjon som kan identifisere involverte personer eller saker som ikke tidligere er omtalt offentlig. I rapporten vises det likevel til konkrete eksempler, sitater og uttalelser fra dommer, avhør og andre graderte dokumenter. Enkelte av disse er anonymisert og omskrevet, slik at de involverte personene ikke kan identifiseres.

KAPITTEL 2: METODE

Rapporten er et strategisk etterretningsprodukt. Dette betyr at funnene i rapporten er et resultat av en formålsstyrt etterretningsprosess, bestående av systematisk innsamling, analyse og vurdering av informasjon. Etterretningens rolle i politiet er å gi kunnskapsbasert beslutningsstøtte som skal brukes som grunnlag for prioriteringer og iverksettelse av tiltak. I forbindelse med analyseprosessen er det brukt sannsynlighetsvurderinger. Dette blir det gjort nærmere rede for under 2.1.

Rapporten avsluttes med vurderinger knyttet til funn som det er gjort rede for tidligere i rapporten. Vurderingene er ikke beskrevet med bruk av standardiserte sannsynlighetsord, men heller gjort rede for i forklarende tekst. Ettersom etterretning innbefatter vurderinger med en viss grad av usikkerhet er det viktig at disse ikke forveksles med juridiske vurderinger eller utfall av straffesaker, som har et annet krav til bevisførsel.

2.1 Utvalgsprosessen

Rapportens utvalg er gjort ved hjelp av følgende utvalgsprosess:

1. Saksuttrekk

Først ble det tatt et uttrekk fra Kripos sin drapsoversikt. Dette ble gjort 21.11.2022, og på dette tidspunktet var det registrert 619 drapssaker, hvorav 24 [b] var uoppklarte, for perioden 01.01.2000-21.11.2022.

Siden drapsoversikten er begrenset til å omhandle drap begått i Norge, og æresdrap ofte avtales og organiseres på tvers av landegrenser, forsøkte vi også å fremskaffe en oversikt over norske statsborgere som er drept eller tiltalt for drap i utlandet. Ettersom det per dags dato ikke finnes noen offisiell oversikt over norske statsborgere som er drept eller tiltalt for drap i utlandet søkte vi i politiets registre etter saker hvor domfelte var dømt for medvirkning til drap i utlandet. Resultatet fra dette søket ble én aktuell sak for den aktuelle tidsperioden. Det totale saksuttrekket for perioden ble dermed 620 drapssaker.

Nasjonal standard	Beskrivelse	NATO standard
MEGET SANNSYNLIG	Det er meget god grunn til å forvente…	Highly likely (›90%)
SANNSYNLIG	Det er grunn til å forvente…	Likely (60–90%)
MULIG	Det er like sannsynlig som usannsynlig…	Even chance (40–60%)
LITE SANNSYNLIG	Det er liten grunn til å forvente…	Unlikely (10–40%)
SVÆRT LITE SANNSYNLIG	Det er svært liten grunn til å forvente…	Highly unlikely ‹10%

Figur 2: Sannsynlighetsord gjengitt fra Politiets etterretningsdoktrine[76]:

b På grunn av manglende informasjon om gjerningspersonen i de 24 sakene inngår ikke disse i det videre saksuttrekket.

For å avgrense saksuttrekket benyttet vi videre to kriterier:

1. Offer og gjerningsperson[c] må være i en nær relasjon[d] til hverandre, og:
2. Offer og/eller gjerningsperson må ha tilknytning til et av de mest frekvente landene som fremkommer i statistikken til Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.[e]

Etter kriterium 1 fikk vi 294 saker som vi definerte som drap i nære relasjoner, og etter kriterium 2 satt vi igjen med 92 aktuelle saker.

Vi ønsker å presisere at kriteriene tilknyttet relasjon og landbakgrunn kun ble benyttet av ressurshensyn for å avgrense saksuttrekket fra drapsoversikten. Det anbefales derfor ikke at disse kriteriene benyttes når man står ovenfor nye saker som skal vurderes som æresdrap.

2. Indikatorsett

De 92 sakene ble gjennomgått kvalitativt og analysert ved hjelp av et indikatorsett, se rapportens del 2. Formålet med indikatorsettet var å sørge for en systematisk og målbar sammenheng mellom det teoretiske begrepet æresdrap og de empiriske observasjonene av virkeligheten (data). Hver enkelt indikator ble utarbeidet i samråd med interne og eksterne fageksperter[g]. Noen av indikatorene tok utgangspunkt i risikovurderingsverktøyet PATRIARK, som gir retningslinjer for vurderinger av risiko for æresrelatert vold. Selve indikatorsettet var basert på etterretningsfaglig metode.

Indikatorsettet var inndelt i hovedkategorier basert på de tre faktorene som ifølge vår definisjon må være til stede for at man skal definere et drap som et æresdrap: æresmotivet, familiens involvering og drapet. Indikatorsettet besto av 16 indikatorer som ble vektet ut fra følgende verdier: JA - Indikatoren foreligger, MULIG - Indikatoren foreligger muligens eller delvis, og NEI - Indikatoren foreligger ikke. Kildenes konfidens/usikkerhet ble markert og beskrevet i en egen kolonne i skjemaet. Se vedlegg 1: opprinnelig indikatorsett.

Indikatorsettet ble testet på en gruppe analytikere ved Etterretningsseksjonen på Kripos gjennom en todagers workshop. Formålet var å vurdere indikatorene med et særlig fokus på objektivitet, målbarhet og validitet. Som et resultat ble flere av indikatorene endret eller forkastet.

Indikatorsettet ble benyttet på de 92 sakene. Dataene som ble brukt for å svare på indikatorene ble hentet ut ved en kvalitativ gjennomgang av straffesaksdokumenter

---

c «Gjerningsperson» kan her også være oppdragsgiveren bak et bestillingsdrap.

d Samboer, gift, skilt/separert, far/mor, sønn/datter, søsken, kjæreste eller annet slektskap.

e Ifølge Kompetanseteamets årsrapport for 2022 mottok kompetanseteamet henvendelser om saker som gjaldt personer med landbakgrunn fra 53 ulike land. De fleste sakene gjaldt personer med landbakgrunn fra Syria, Somalia, Irak, Pakistan, Afghanistan, Russland, Sudan, Palestina, Iran, Eritrea, Sri Lanka, India, Marokko, Etiopia og Kosovo. I uttrekket fra drapsoversikten har vi benyttet oss av kategoriene «statsborgerskap» eller«fødeland» hos gjerningsperson og/eller offer. Registrert fødeland er basert på opplysninger i STRASAK og SSP.

f En indikator er et direkte observerbart og målbart fenomen (tilstander, fakta eller hendelser) som styrker/svekker en eller flere hypoteser.

g Blant andre: Jasmina Holten som er fagekspert på æresrelatert vold ved Oslo Politidistrikt, professor Unni Wikan og representanter fra Politihøgskolen.

i de aktuelle sakene, som for eksempel, dommer, avhørsrapporter, politirapporter, medisinske journaler og sakkyndige erklæringer.

Indikatorsettet gir ingen eksakt tallverdi eller et endelig svar på om det aktuelle drapet er et æresdrap eller ikke. Det er en systematisk ramme for innsamling og vurdering av informasjon som deretter må vurderes i neste trinn (sannsynlighetsvurderinger) ved hjelp av skjønn. Samlet sett gir imidlertid indikatorene en god oversikt over tilgjengelig informasjon i saken som indikerer hvorvidt det er et æresdrap.

3. Sannsynlighetsvurderinger
Etter at de 92 sakene ble vurdert gjennom indikatorsettet, ble det gjennomført en overordnet sannsynlighetsvurdering av hver enkelt sak. Sannsynlighetsvurderingen tok hensyn til totalinformasjonen i saken, fravær av informasjon og informasjonens konfidens. Kun saker hvor det ble vurdert sannsynlighetsovervekt for at det var et æresdrap ble inkludert i det endelige utvalget.

Etter sannsynlighetsvurderingen satt vi igjen med: 4 saker vurdert som MEGET SANNSYNLIG (›90 %) æresdrap, 11 saker vurdert som SANNSYNLIG (60–90 %) æresdrap og 24 MULIG (40–60 %) æresdrap. I det endelige utvalget på 24 inkluderte vi kun 9 saker fra sistnevnte kategori hvor vi vurderte at det var sannsynlighetsovervekt, altså mer enn 50 prosent sannsynlighet, for at det var et æresdrap.

4. Systematisering av informasjon og revidering av indikatorsettet
De 24 sakene ble til slutt gjennomgått detaljert ved at vi utarbeidet en kodebok med om lag 100 variabler. Disse ble brukt for å systematisere kvalitative data i sakene. Ved å systematisere informasjonen på denne måten kunne vi identifisere nye indikatorer som ikke inngikk i det opprinnelige indikatorsettet, avdekke informasjonshull og sørge for at informasjonen ble gjenfinnbar. På bakgrunn av dette ble det opprinnelige indikatorsettet evaluert, revurdert og justert. Vi endte til slutt opp med 12 indikatorer. Resultatene fra dette arbeidet er presentert i del 2 av rapporten.

2.2 Avgrensninger

Vårt utvalg omfatter ikke: 1) æresdrap som har funnet sted før år 2000, 2) æresdrap begått mot/av nordmenn i utlandet som ikke er etterforsket i Norge, 3) æresdrapssaker hvor de involverte både er født i Norge og har norsk statsborgerskap, men likevel er tilknyttet en æreskultur. Avgrensningene er et resultat av tilgjengelig informasjon, tid og ressurser.

Avgrensningene medfører at potensielle æresdrapssaker kan ha gått tapt, noe som selvsagt påvirker både utvalget og funnene. Mange saker kan også ha blitt ekskludert fra utvalget grunnet mangelfull tilgang på informasjon ettersom etterforskningen i varierende grad har fokusert på ærestematikk.

I sum medfører avgrensningene at rapporten ikke gir en representativ oversikt over alle æresdrap i Norge, og at det faktiske antall æresdrap som initieres eller begås i Norge fortsatt er ukjent.

2.3 Kilder

Rapporten bygger primært på informasjon fra Kripos' drapsoversikt[h] og politiets registre (se tekstboks). I tillegg har vi brukt nasjonal og internasjonal faglitteratur, forskning og statistikk innen fagfeltet. I de tilfellene hvor det har vært hensiktsmessig å sammenligne våre funn opp mot øvrige analyser av drap i Norge, har vi primært benyttet følgende kilder:

1. Uttrekk over alle drap i nære relasjoner i perioden 2000–2022: Uttrekket er fra drapsoversikten til Kripos, og omfatter alle drap i nære relasjoner for perioden 2000-2022, foruten de 23 sakene som rapporten omhandler som potensielle æresdrap.[i] I rapporten omtales dette uttrekket heretter som «øvrige drap i nære-utvalget». I tall omfatter dette uttrekket 271[j] saker.

2. Partnerdrapsutvalgets rapport «Varslede drap?»[4]: Rapporten inneholder en kvalitativ gjennomgang av straffesaksdokumentene i 19 partnerdrapssaker i Norge for perioden 2014-2017.[k] Dette utvalgets saker omtales heretter som Partnerdrapsutvalgets saker. Tre av de 19 sakene i dette utvalget inngår også i vårt utvalg.[l]

3. «Partnerdrap i Norge 1990–2012»: Rapporten er utarbeidet av Solveig Karin Bø Vatnar.[5] Rapporten bygger på 177 rettskraftige partnerdrap i Norge i perioden 1990-2012. Det er også sett hen til oppfølgningsstudien «Partnerdrap i Norge – endringer over tid?", utarbeidet av Vatnar, Friestad og Bjørkly.

Rapporten bygger på følgende registre:

STRASAK er politiets straffesaksregister og en straffesaksjournal for anmeldelser og undersøkelsessaker. STRASAK gir en oversikt over straffesakene og sakenes involverte parter, samt saksbevegelser frem til saken er avgjort.

BL er politiets saksbehandlingsverktøy for straffesaker. All skriftlig dokumentasjon fra politiets etterforskning ligger i BL. Dette omfatter blant annet avhørsrapporter, innhentede medisinske journaler og rettsakkyndige erklæringer.

Indicia er politiets system for å opparbeide kunnskap for å forebygge kriminalitet, stanse og avdekke kriminell virksomhet, og ivareta den enkeltes sikkerhet. Tjenesten benyttes innen både forebygging, etterretning og etterforskning og legger til rette for samspill mellom disse fagområdene.

---

h Kripos. 2023. Drapsoversikten inneholder alle drap i Norge etter straffeloven 1902 § 233 og straffeloven 2005 § 275. Rettskraftig domfellelse er ikke et vilkår, så både uoppklarte drap og drap som ikke er påtaleavgjort er derfor inkludert. Oversikten omfatter ikke drap på/begått av norske personer i utlandet.

i Uttrekket omfatter relasjonene (samboer, gift, skilt/separert, far/mor, sønn, datter, søsken, annet slektskap, kjæreste).

j 294 saker minus 23 saker i utvalget med potensielle æresdrapssaker.

k Kriteriene for uttrekket var at sakene skulle oppfylle følgende kriterier: 1) Offer og gjerningsperson var enten gift, samboere, skilt/separert eller tidligere samboere, 2) offer og/eller gjerningsperson hadde hatt kontakt med hjelpeapparatet før drapet, og 3) saken var rettskraftig avgjort eller henlagt da saksuttrekket ble gjort i februar 2019.

l Det er ikke foretatt uttrekk for å regulere dette ved sammenlikning av de to datamaterialene.

2.4 Metodiske svakheter

De største svakhetene ved metoden knytter seg til de avgrensningene som er gjort, samt bruken av indikatorer. Dette medfører at vi potensielt har gått glipp av saker som kunne gitt oss ny innsikt og forståelse om fenomenet. Spesielt avgrensningen knyttet til landbakgrunn, medfører at vi kan ha gått glipp av drapssaker der de involverte er født i Norge og har norsk statsborgerskap, men likevel har tilknytning til en æreskultur.

Bruken av indikatorer åpner alltid opp for subjektive vurderinger, og ved testing av det opprinnelige indikatorsettet på en gruppe analytikere som ikke hadde kjennskap til fenomenet fikk vi avvikende resultater. Dette betyr at indikatorsettet i seg selv ikke ga tilstrekkelig kunnskap til å vurdere informasjonen likt. På bakgrunn av dette la vi til konkrete måleparameter på hver enkelt indikator i det endelige indikatorsettet. Det er vår vurdering at det endelige indikatorsettet er godt egnet til å identifisere æresdrap og har en høy grad av validitet. Dette gjelder spesielt når indikatorsettet blir brukt av personer som kjenner fenomenet godt.

Det endelige saksutvalget er lite, og små tall vil følgelig gi betydelige prosentvise utslag. Det kan dermed diskuteres hvor hensiktsmessig det er å sammenlikne resultatene i prosent med andre saksutvalg. Vi har likevel valgt å presentere enkelte prosentandeler i rapporten for å tydeliggjøre sammenlikningene.

KAPITTEL 3: OM ÆRESDRAP

3.1 Generelt om æresdrap

Æresdrap blir i forskningen og faglitteraturen tolket enten ut fra en snever eller en vid definisjon. Der en snever definisjon krever at drapet er resultat av en beslutning tatt av familieråd for at det skal kalles et æresdrap, vil en vid definisjon også inkludere individuelt motiverte drap. Uavhengig av hvilke av disse definisjonene man bruker, er det bred enighet i den eksisterende faglitteraturen om at æresdrap skiller seg fra andre drapssaker på flere måter. Noe av det som trekkes frem er følgende:

Æresdrap er organiserte drap hvor familien ofte har medvirket og oppfordret til selve drapshandlingen.[6] Undersøkelser viser også at familien svært ofte medvirker til drapet på tvers av landegrenser.[7] Uavhengig av hvor involvert familien er i drapet, innebærer dette at gjerningspersonen må være del av et kollektiv hvor en æreskodeks står sterkt for at det skal kunne kalles et æresdrap. Dette kollektivet kan være familien, slekten og klanen - altså miljø og fellesskap rundt både gjerningsperson og offer. Det er en gruppe mennesker, som gjerningspersonen ser på som sine betydningsfulle andre, og måler sin selvrespekt og sosiale anseelse opp mot.[8]

Selv om gjerningspersonen som regel er en mann, er kvinner ofte medvirkere ved at de eksempelvis arrangerer familiemøter, sprer rykter og gir psykisk støtte til gjerningspersonen. Når det gjelder ofre for æresdrap er disse som oftest kvinner, men også menn blir drept for ære. Noen av årsakene til at en mann blir offer for æresdrap kan være at han har involvert seg med en kvinne i et«ulovlig» forhold, eller at han er homofil.[9]

Innad i kollektivet finnes det en æreskodeks - et sett av regler for ervervelse og tap av ære. [10] Æreskodeksen kommer til uttrykk gjennom uttalte verdier knyttet til patriarkalske familie- og slektskapstradisjoner. Eksempler på slike verdier kan være jomfruelighet, renhet, kvinners rolle, kollektivets rettigheter over individet, krav til hvordan man skal kle seg og te seg, og respekt for mannen og familiens overhode.

Hvis æreskodeksen har blitt brutt, er det regler som spesifiserer hvilke tiltak som kan iverksettes for å gjenopprette æren. Æresdrap er ofte kun siste løsning. Disse tiltakene er som Wikan beskriver:»... kulturelle løsninger i pakt med det som praktiseres i familiens hjemstavnsområde når noen bryter med æreskodeksen. Det er institusjonaliserte løsninger og kompromiss som kan redde æren og spare liv».[11] Ofte kommer tiltakene til uttrykk gjennom forhandlingsprosesser og møtevirksomhet mellom gjerningspersonens og offerets familie i forkant av drapet. Eksempler på slike «tiltak» kan være: tvangsekteskap, megling, ufrivillig opphold i hjemlandet for kulturell korreksjon, å bli sendt i «eksil»/bli forvist (både innad i Norge og til utlandet), blodpenger og hevnvoldtekt. Dersom en mann for eksempel har voldtatt en kvinne i en annen familie, kan hennes familie hevne seg på ham ved å voldta en av døtrene i hans familie. Slik blir mennene i familien frastjålet sin ære og «tvunget» til å ta livet av sine egne for å gjenopprette æren. Det finnes også eksempler hvor det blir beordret gjengvoldtekter

for å hevne seg på overgriperen eller hans familie. Sammenhengen mellom voldtekt og ærekrenkelse er vesentlig. På hindu er det vanlig å referere til voldtekt som «izzat lootna», som direkte kan oversettes til å bli «frastjålet sin izzat» - altså sin ære.

Når tiltakene ikke godtas eller overholdes av offeret, er vanæren komplett. Drap er da ofte den eneste løsningen for å gjenopprette æren. Dette illustreres tydelig i en av de mest kjente æresdrapssakene i Sverige; drapet på Fadime Sahindal (26) i 2002. Under rettssaken fortalte gjerningspersonen (hennes far) at Fadime skulle «få gå sin vei» og gifte seg, forutsatt at hun forsvant fra Uppsala og brøt all kontakt med familien. «Få gå sin vei» betydde her forvisning og eksil. Beslutningen hadde blitt tatt i et større familierådsmøte og meddelt Fadime over telefon. Når Fadime, år senere bryter avtalen og drar til Uppsala, blir hun drept av sin far. Nevøen til Fadime sa under rettssaken «... hadde Fadime forblitt i Øresund, hadde drapet ikke skjedd».[12]

Eksemplet over viser hvordan handlinger langt tilbake i tid ofte kan avsløre det bakenforliggende motivet for drapet. For å avdekke æresmotivet er det derfor nødvendig å etterforske konflikten og trusselbildet over en lang tidsperiode. Fem år tilbake i tid er kort i et æresperspektiv, da ærekrenkelsen aldri går ut på dato.[13]

Vanlige modus i æresdrap er kvelning, knivdrap, brannstiftelse, syredrap, steining, gravlegging levende eller å tvinge offeret til å begå selvmord.[14] Volden er ofte svært grov, og kan fremstå som rene henrettelser med et militært og rituelt preg.

Æresdrap blir ofte utført med en viss symbolikk hva gjelder skadepåføring. Avskåret hals eller hode er ikke uvanlig. Skadene er ofte rettet mot ansikt, hode, rygg og hjerte, og må ses opp mot ærekrenkelsen offeret er beskyldt for. Eksempelvis vil skade på ansiktet signalisere at offeret har gjort noe som har medført tapt ansikt for slekten. Skade på hjertet signaliserer at offeret har valgt feil med hjertet (ny partner eller partner uten familiens godkjennelse), mens skader mot ryggen signaliserer at offeret har dolket familien i ryggen. Ofte vil skadene være utført på en slik måte at de medfører stor blodsutgytelse da blodet er det rensende elementet i et æresdrap.[15]

Æreskodeksen varierer fra familie til familie, og går på tvers av geografiske, religiøse og kulturelle grenser. Det finnes ikke én universell æreskodeks eller ett bestemt regelsett innad i ett land, én religion eller ett kulturområde. Likevel er det noen land og kulturområder hvor en æreskodeks er mer utbredt enn andre, og hvor det er en høyere forekomst av praksiser som æresdrap, tvangsekteskap og/eller kjønnslemlestelse.

Æresdrap forekommer hovedsakelig i patriarkalske samfunn, hvor mennene i familien er forventet å kontrollere kvinners seksualitet og ekteskapet i stor grad er en institusjon for makt og innflytelse. De fremkommer i land i Midtøsten og Asia hvor kvinnens renhet er viktig, og i land hvor den latinske, kristne machokulturen og idealene for katolsk femininitet – marianismo – står sterkt. Noen eksempler på slike land er India, Pakistan, Bangladesh, Afghanistan, Iran, Syria, Tyrkia, Irak, Jordan, Palestina, Sri Lanka, Albania, Colombia, Kosovo, Vietnam, Hellas, Peru, og Italia. Eksempler på kulturområder er de kurdiske områdene i Irak, Tyrkia, Iran og Syria og republikken Tsjetsjenia i Russland.[16]

Omfang

FN estimerer at 5000 mennesker blir drept for ære på verdensbasis hvert år.[17] Dette tallet (som forskning ofte refererer til) er fra år 2000 og tar utgangspunkt i antall rapporterte æresdrapssaker som har havnet

i domstolene i 14 ulike land.[18] FN presiserer imidlertid at de virkelige tallene trolig er betydelig høyere da mange æresdrapssaker aldri havner i retten, og æresdrap ofte blir forkledd som ulykker eller selvmord.[19] Enkelte internasjonale og nasjonale studier indikerer at omfanget av æresdrap i enkelte land er økende. Spesielt gjelder dette land som Syria, Irak, Afghanistan, India, Iran og Pakistan.[20]

I en rapport som ble utarbeidet for Europaparlamentet i 2008 ble det forsøkt å sammenstille omfanget av æresdrap i medlemslandene.[21] Det ble her vist til følgende antall æresdrap årlig: 10-12 i England, 1-2 i Sverige, 12 i Tyskland og 13 i Nederland. Det ble også vist til at et ukjent antall æresdrap var dokumentert i Hellas, Albania, Italia, Kosovo, Østerrike, Sveits og Serbia og at det i Tyrkia var dokumentert 1806 æresdrap fra 2001-2006. Rapporten konkluderte imidlertid med at de fleste av medlemslandene manglet statistisk data noe som gjorde det umulig å tallfeste fenomenet.

Æresrelaterte drap har fått et større søkelys i Skandinavia og Europa etter drapene på Fadime Sahindal og Pela Atroshi i Sverige, Ghazala Khan og Emal Khan i Danmark, Gönul Karabey og Hatun Sürücü i Tyskland, og Heshu Yones og Banaz Mahmod i England.[22] I etterkant av drapet på Banaz Mahmod gjenopptok politiet i England etterforskningen i drapssaker fra en viss periode, for å undersøke om det skjulte seg flere æresdrap i den nasjonale statistikken. Blant 22 drap som var ferdig etterforsket innen mars 2005 viste 9 seg å være klare æresdrap, mens ytterligere 9 ble vurdert som sannsynlige æresdrap.[23]

Som tidligere nevnt er tallfesting av antall æresdrap vanskelig fordi æresaspektet ofte blir forsøkt kamuflert ved at drapene blir maskert som ulykker eller selvmord. Eksempelvis har begrepet «balkongflickorna» blitt brukt i Sverige for å beskrive en trend der unge jenter ble tvunget av familie og slektninger til å ta livet sitt ved å hoppe ut fra balkonger etter å ha vanæret familien.[24] Avisen Sydsvenskan rapporterte i 2013 at ti jenter hadde omkommet i balkongfall fra 2006-2013.[25] Et annet eksempel er fra England der undersøkelser viser at jenter av asiatisk opprinnelse har tre ganger så stor selvmordshyppighet som andre jenter, og at det er grunn til å anta at en del av disse angitte selvmordene i realiteten er drap.[26] Et tredje eksempel er fra Sulemani i irakisk Kurdistan der det har vært en stor økning i selvmord blant unge kvinner de siste tjue årene.[27] Myndighetene i landet anslår at økningen delvis skyldes fordekte æresdrap ettersom æresdrap ble kriminalisert i irakisk Kurdistan i 1999. FN dokumenterte den samme utviklingen i Tyrkia da de sendte et spesialutvalg til byen Batman i 2006, for å undersøke mistenkelige dødsfall hvor kvinner hadde tatt livene sine. Det kom frem at mange av selvmordene i realiteten var æresdrap maskert som selvdrap. Myndighetene anslår at selvmordene er et resultat av at gjerningspersonene har forsøkt å «tilpasse» seg den nye loven og unngå straffeskyld ved å fordekke æresdrapene som selvmord.[28]

Enkelte forskningsrapporter antyder at et stort antall æresdrap mot europeiske borgere trolig gjennomføres i hjemlandet dersom det er regelverk som understøtter æresdrap der. Dette gir familien et mulighetsrom til enten å bli idømt en mildere straff, eller ikke

å bli straffeforfulgt overhodet.[m] Sistnevnte gjelder eksempelvis i Pakistan der offentlig påtale ikke er en del av lovgivningen, og påtale må fremmes av fornærmedes familie. Hvis fornærmedes familie selv står bak drapet, faller derfor straff bort. Saken kan også avgjøres ved at gjerningspersonen betaler offerets familie blodpenger. Slik kan både gjerningspersonen og eventuelle medvirkere unngå straff.[29]

3.2 Om æresdrap i Norge

I løpet av de siste 30 årene har æresdrap tidvis blitt satt på agendaen og diskutert av media, forskere og politikere i Norge. Debatten har ofte dreid seg rundt hvorvidt begrepet æresdrap i det hele tatt bør benyttes, og om det er formålstjenlig at man skiller mellom æresdrap og andre drap. Noen forskere, politikere og fageksperter mener at begreper som æresdrap medfører en fare for stigmatisering og at alvorligheten bak drapene fordekkes og ufarliggjøres ved å skille denne formen for drap i stedet for annen kriminalitet. Andre mener at konsekvensene av å ikke bruke egne begreper vil være at slike drap ikke avdekkes eller forebygges på riktig måte. Debatten har videre dreid seg rundt hvorvidt æresdrap, partnerdrap og sjalusidrap egentlig er det samme. Der noen mener at ære er sentralt også i mange sjalusidrap og partnerdrap, mener andre at disse formene for drap er vesensforskjellige da de to førstnevnte ikke innebærer et anerkjennende publikum som oppfordrer og forventer at gjerningspersonen skal drepe for ære.[30]

Siden slutten av 1990-tallet har arbeid mot æresrelatert vold vært en viktig del av norsk integreringspolitikk. Det er utviklet regelverk og målrettede tiltak, samt at evalueringer og en rekke forskningsprosjekter har bidratt til ny kunnskap. Med *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016)* ble utfordringer med ulike former for kontroll, trusler og vold, og ufrivillige utenlandsopphold synliggjort. I Retten til å bestemme over eget liv. *Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017–2020)* ble begrepet «negativ sosial kontroll» introdusert. I handlingsplanen *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024)* videreutviklet og styrket regjeringen innsatsen mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Æresrelatert kriminalitet (herunder vold og drap) blir brukt som begrep av politi, hjelpeapparat og frivillige organisasjoner. Det er opprettet særskilte tjenester som skal bidra til å forebygge æresrelatert vold, og styrke kompetansen i skolen, utenrikstjenesten, barnevernet, NAV, politiet og andre tjenester. Disse tjenestene gir også råd og veiledning i enkeltsaker. Noen av disse tjenestene er eksempelvis:

- Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.
- Minoritetsrådgivere på utvalgte skoler.
- Integreringsrådgivere på utvalgte utenriksstasjoner.
- Fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

m Artikkel 302 i den Islamske Straffeloven (Islamic Penal Code) i Iran gir straffefrihet for et drap som er utført for årsaker som medfører dødsstraff i henhold til sharia, (herunder utroskap). Artikkel 409 i den irakiske straffeloven anser æresmotivet som en formildende omstendighet i saker som gjelder vold og drap. I Afghanistan har Taliban etter overtagelsen i 2021 gradvis erstattet det tidligere lovverket med Sharialovgivning. Eksempelvis proklamerte landets øverste leder i mars 2024 en gjeninnføring av offentlig pisking og steining av kvinner som straff for utroskap. Kilde: https://www.dagsavisen.no/nyheter/2024/03/30/taliban-vi-vil-gjeninnfore-offentlig-pisking-og-steining/

- Botilbud for personer utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

Omfang av æresdrap i Norge

De siste 30 årene har det blitt gjort ulike forsøk på å tallfeste omfanget av æresdrap i Norge. Et eksempel er journalist Hege Storhaug som i 1999 i samarbeid med TV2, utarbeidet en oversikt over syv æresdrap i Norge i perioden 1982-1999.[31] Gjennom dette arbeidet ble det offentlig etablert at det første kjente æresdrapet i Norge var i 1982, da en tyrkisk far og to av hans sønner drepte en 31 år gammel mann de mente hadde innledet et forhold til familiens 18 år gamle datter. Saken vakte stor oppmerksomhet da faren argumenterte for full frifinnelse for drapet, og ba Tyrkias president om hjelp til å forklare den norske domstolen at han hadde gjort sin plikt etter tyrkisk tradisjon. Lagmannsretten dømte faren til 16 års fengsel og de to sønnene til 13 og 12 år. En enstemmig Høyesterett reduserte imidlertid straffen til 12, 8 og 7 års fengsel da gjerningspersonenes æreskultur ble lagt til grunn som formildende omstendigheter.[n] De øvrige seks sakene som Storhaug refererte til var som følger:

- 1988: En 23 år gammel mann skjøt og drepte sin høygravide søster og hennes ektemann etter at søsteren hadde giftet seg mot broren og farens vilje.
- 1996: En 30 år gammel kvinne ble knivstukket og drept av sin ektemann. Ære ble trukket frem som sentralt motiv i saken.
- 1998: En 27 år gammel mann drepte en mann på 33 år som skal ha hatt et kjærlighetsforhold til drapsmannens søster.
- 1998: En 24 gammel kvinne ble knivdrept av sin ektemann. Etter drapet uttalte han at en eventuell skilsmisse og tilbakereise til Pakistan ville ha medført at hans ære ble ødelagt.
- 1998: En 28 år gammel kvinne ble funnet drept i skogen. Hennes 37-årige ektemann ble arrestert og tap av ære ble nevnt som et sentralt motiv i saken.
- 1999: En avdød kvinne ble funnet i en innsjø. Hun skal ha ønsket å skille seg. Politiet mente at sjalusi og krenket ære var motiv for drapet.

Det finnes også andre eksempler fra enkeltsaker som har vært omtalt som æresdrap eller forsøk på æresdrap i norske medier. Under følger en oversikt over noen av disse sakene:

- 2002: En afghansk kvinne ble drept foran Kristiansund tinghus av eksmannen etter at hun søkte skilsmisse. I dommen for overlagt drap kommer det entydig frem at det var et æresdrap. [32]
- 2005: En norsk-pakistansk kvinne ble funnet omkommet i en bil i en elv i Punjab i Pakistan. Saken ble ansett som et mistenkelig dødsfall og beskrevet som et potensielt æresdrap.[33]
- 2006: Tre søstre ble drept av sin bror. Drapet vakte stor debatt om hvorvidt drapet var et æresdrap, eller om gjerningspersonen var utilregnelig.[34]
- 2013: Et pakistansk ektepar bosatt i

n Høyesterett uttalte følgende i dommen: «Tradisjonen på hans hjemsted og slik den var en realitet for den tyrkiske koloni i Drammen, tvang ham til å påta seg vervet som drapsmann; Han uttalte at det for ham var utenkelig å skulle gå på tvers av tyrkiske verdinormer. Det pålå ham som familiens overhode å gjenopprette dens ære. [...] Tradisjonen fra hjemlandet med dens oppfatning og krav stiller etter min mening de domfeltes skyld i et særegent lys. Ut fra dette har jeg kommet til at de straffene lagmannsretten har utmålt, de straffeskjerpende omstendigheter til tross, er for strenge». Kilde: Lnr 136/ 1984, Snr 138/1984. Dom av 19. oktober 1984.

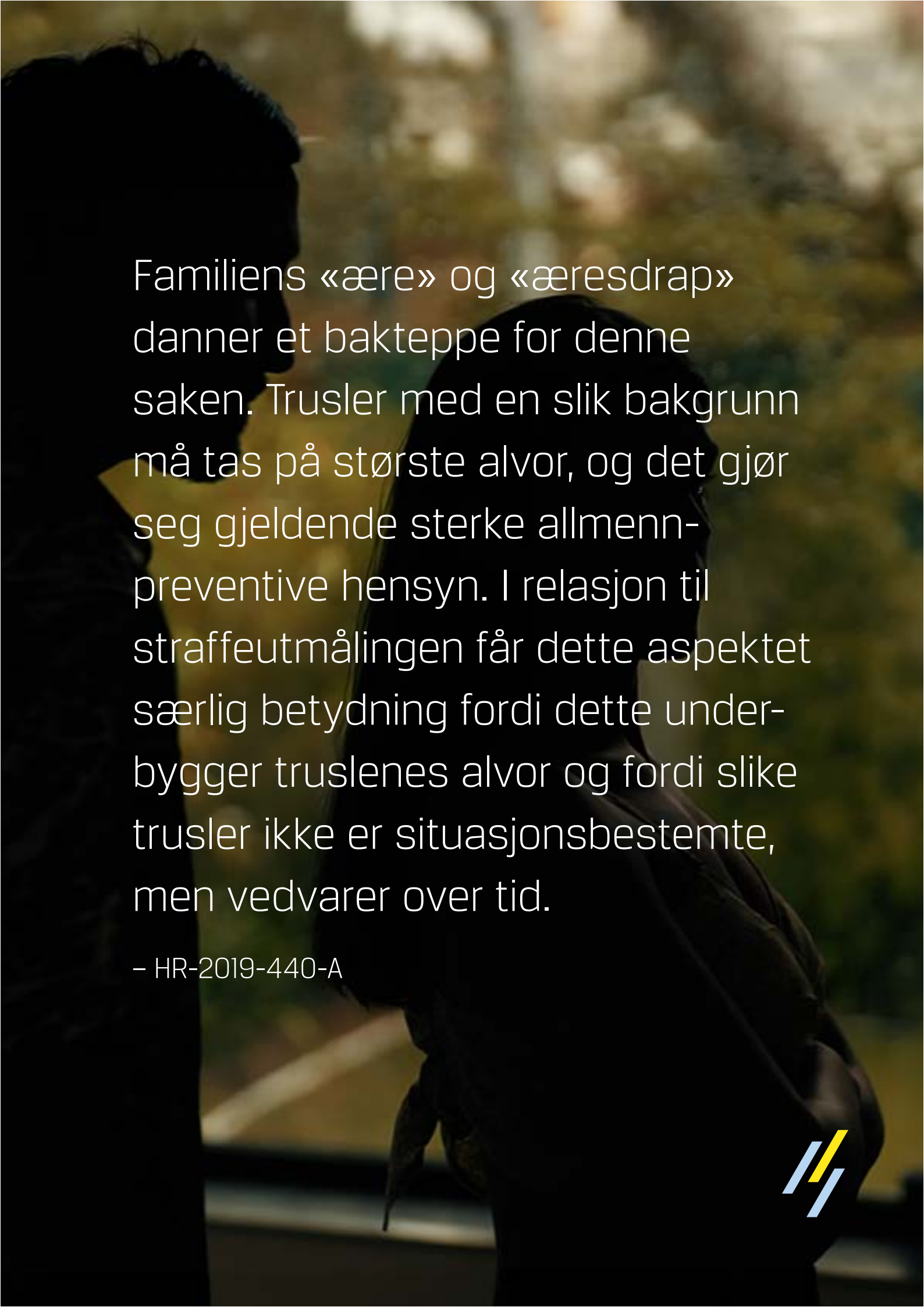

Familiens «ære» og «æresdrap» danner et bakteppe for denne saken. Trusler med en slik bakgrunn må tas på største alvor, og det gjør seg gjeldende sterke allmenn-preventive hensyn. I relasjon til straffeutmålingen får dette aspektet særlig betydning fordi dette under-bygger truslenes alvor og fordi slike trusler ikke er situasjonsbestemte, men vedvarer over tid.

– HR-2019-440-A

Norge og ektemannens bror ble dømt til fengsel for medvirkning til overlagt drap på tre menn i Pakistan. Drapene skjedde i 2013 og ble utført av ekteparets nevø i familiens villa i Pakistan. Den ene drepte mannen hadde giftet seg med ekteparets datter uten deres tillatelse. Mannens bror og far ble også drept.[35]

- 2017: En afghansk familiefar forsøkte å drepe sin tenåringsdatter. Datteren hadde flyttet fra familien, og det gikk et rykte om at hun hadde hatt et utenomekteskapelig seksuelt forhold til en gutt. Jentas mor og søsken var delaktige under drapsforsøket, og ble dømt for vold mot jenta.[36]
- 2019: En far truet med å drepe sin tenåringsdatter, og hadde også forsøkt å presse sin sønn til å drepe henne. Saken ble behandlet i Høyesterett som uttalte at æresmotiv får særlig betydning i relasjon til straffutmålingen.[37]
- 2020: En far og hans sønn forsøkte å drepe broren til deres henholdsvis datter og søsters ektemann på grunn av at de var imot giftermålet. [38]

3.3 Hvordan jobber politiet med æresrelatert kriminalitet?

Forebygging er politiets hovedstrategi og politiloven § 2 er lovgrunnlaget for det forebyggende arbeidet innen vold i nære relasjoner, herunder æresrelatert kriminalitet. Politidirektoratet er overordnet fagmyndighet og utøver faglig styring av politidistriktene. Politimesteren skal sørge for at forebygging av partner- og æresrelatert vold gis nødvendig prioritet. Videre har politimesteren overordnet ansvar for at det er tilstrekkelig kapasitet og kompetanse i politidistriktet, slik at gjeldende retningslinjer og instrukser etterfølges.

Politireformens mål om å bygge robuste fagmiljøer og spesialisere polititjenesten har i liten grad fått betydning for arbeidet med æresrelatert vold.[39] Politidirektoratet har besluttet at etterforskning av æresrelatert vold som hovedregel skal foregå på de geografiske driftsenhetene, men kan organiseres ved driftsenhetene hvis det er mest hensiktsmessig.[o] Det er følgelig opp til det enkelte politidistrikts ledelse hvordan dette organiseres. Konsekvensene er at det er store variasjoner i hvordan arbeidet med æresrelatert vold er organisert i de ulike politidistriktene – avhengig av politidistriktets størrelse og ressurssituasjon.

---

o Politidirektoratet. 2017. I strukturen for de nye politidistriktene skilles det mellom såkalte funksjonelle og geografiske driftsenheter. De funksjonelle driftsenhetene er plassert i de respektive distriktenes hovedseter og har et overgripende ansvar for hele sitt politidistrikt. De geografiske driftsenhetene (GDE-ene) har ansvar for et større geografisk område (regioner) innen politidistriktet og dermed for en rekke tjenestesteder som er plassert lokalt. De funksjonelle driftsenhetene har fagansvar innenfor konkrete fagområder, og her skal «sjeldne hendelser eller hendelser av høy alvorlighetsgrad eller kompleksitet» plasseres, herunder eksempelvis æresrelatert vold. Videre skal de funksjonelle driftsenhetene støtte polititjenesten i GDE-ene med blant annet spesialistkompetanse. Det er først og fremst de funksjonelle driftsenhetene som forvalter spesialistkompetansen i politiet.

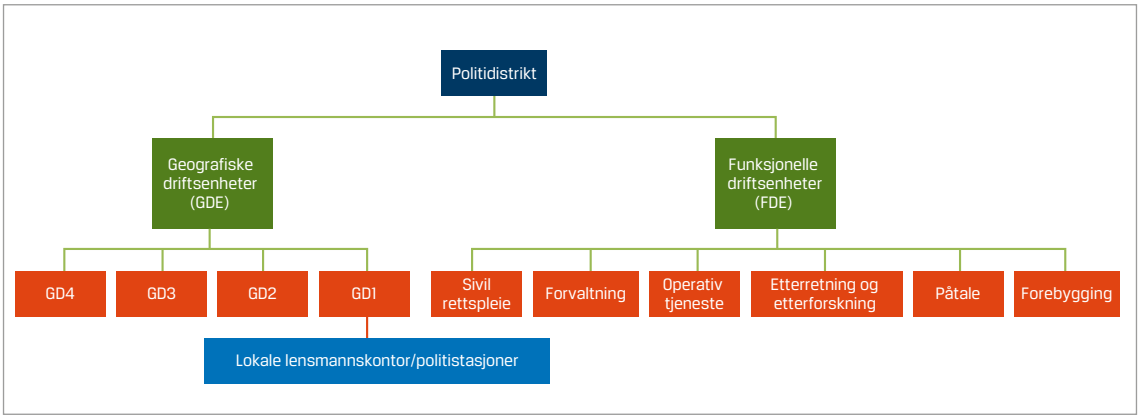

Figur 3: Illustrasjon som viser politidistriktenes struktur

Kompleksiteten i fagfeltet gjenspeiles i at det er opprettet en rekke koordinatorstillinger, herunder familievoldskoordinator, SARA-koordinator, koordinator for verktøyet PATRIARK og koordinator for trusselsutsatte (adressesperre og relokalisering). Flere av disse koordinatorrollene kan innehas av én og samme person.[40]

Politiets arbeid med æresrelatert kriminalitet er regulert gjennom *Nasjonal instruks for risikovurdering og forebygging av partner- og æresrelatert vold.*[p] Instruksen har som formål å sikre en mer systematisk og enhetlig forebygging av partner- og æresrelaterte voldssaker. I instruksen fremkommer det at alle ansatte i politiet som får kjennskap til partner- og æresrelaterte voldssaker -uavhengig av funksjon eller rolle - skal informere relevant fagmiljø og sikre iverksettelse av forebyggende tiltak. Videre skal det i alle saker som omfatter partner- og æresrelatert vold, uavhengig av straffebud, foretas en risikovurdering ved bruk av gjeldende risikovurderingsverktøy. Instruksen fastsetter at alle politidistriktene skal:

- Ha en fagansvarlig for arbeidet med risikovurdering og forebygging av partner- og æresrelatert vold.
- Ha forebyggende risikoanalytikere som har ansvaret for å gjennomføre strukturerte risikovurderinger og sikre forebygging av partner- og æresrelatert vold.
- Ha påtalefaglig og politifaglig etterforskningsledelse med nødvendig kompetanse i forebygging av partner- og æresrelatert vold.
- Sikre at relevante medarbeidere har generell kunnskap om fagområdet og er kjent med interne rutinebeskrivelser.
- Sikre samhandling mellom etterretning, etterforskning og forebygging av partner- og æresrelatert vold, for å bidra til at politiet jobber kunnskapsbasert.

Det er i tillegg til instruksen utarbeidet en egen side for æresrelatert kriminalitet på politiets nasjonale fagportal KO:DE. Her ligger blant annet en veileder for etterforskning av æresrelatert vold og kriminalitet som er utarbeidet ved Oslo politidistrikt.[41]

Risikovurderingsverktøyene – SARA og PATRIARK

For å sikre en mer systematisk og enhetlig forebygging av partner- og æresrelatert vold er det besluttet at politiet skal ta i bruk strukturerte risikovurderingsverktøy. Disse verktøyene skal bidra til prioritering av ressurser omkring saker med risiko for

p Instruksen er unntatt offentlighet.

Jasmina Holten, fagspesialist på æresrelatert kriminalitet i Oslo politidistrikt:

Erfaringene mine fra studiene jeg underviser i, og fra kontakten med de ulike distrikter jeg har bistått, er at æresrelatert vold er komplekst, krevende og vanskelig å håndtere for politietterforskere og jurister på grunn av manglende kunnskap og forståelse. Politietaten har per i dag ikke et opplegg for å bygge kompetanse på æreskriminalitet, og har heller ikke noe systematisk tilbud til politi- og påtaletjenestepersoner som trenger bistand i verserende saker. Uten grunnleggende fenomenforståelse og kompetanse har ikke generalistene noe verktøy for å håndtere både avverging, forebygging, etterforskning og iretteføring av lovbrudd som er motivert ut fra æreskultur.

fremtidig vold, og legge til rette for internt og eksternt samarbeid om forebygging. Det er i dag to risikoverktøy som blir brukt i forbindelse med partnervold og æresrelatert vold: SARA (Spousal Assault Risk Assessment Guide) og PATRIARK.

SARA er en forskningsbasert og strukturert metode utviklet i Canada på 1990-tallet for å måle risiko for gjentatt partnervold.[42] Verktøyet er tatt i bruk i en rekke land og skal gi både det operative mannskapet og etterforskere bedre grunnlag for å vurdere beskyttelsestiltak knyttet til vold i nære relasjoner. I en SARA-vurdering kartlegges voldsutøverens tidligere historie med partnervold, sosiale og psykiske situasjon og partneres sårbarhet. Videre vurderes voldens alvorlighetsgrad, risiko for fremtidige voldshandlinger samt forebyggende tiltak. Resultatet kan være at risikoen for fremtidig partnervold og partnerdrap antas å være «lav», «moderat» eller «høy». Kategorien «høy» vil normalt kreve at politiet iverksetter tiltak for å redusere risikoen. Politiet ble i 2013 pålagt å bruke SARA i alle anmeldte partnervoldssaker.[q] Det er fastsatt et krav om at vurdering av tiltak skal være gjort innen 10 dager etter at forholdet er anmeldt og at fristbrudd bør begrunnes.

PATRIARK er et risikovurderingsverktøy som benyttes i saker hvor volden kan knyttes til en gruppe, herunder medlemmer av samme familie. PATRIARK gir retningslinjer for gjennomføring av faglige vurderinger av risiko for æresrelatert vold. I brev fra Politidirektoratet til politidistriktene i mai 2017 heter det at politidistriktene skal implementere og legge til rette for å ta i bruk risikovurderingsverktøyet PATRIARK i alle saker som omhandler (mulig) æresrelatert vold.[43]

q Fra 2013 og til innføring av ny straffelov 1. oktober 2015 var SARA knyttet til strl. § 219. Mishandling i nære relasjoner. Etter 1. oktober 2015 er SARA knyttet til strl. §§282 og 283.

KAPITTEL 4: FUNN

I dette kapitlet vil vi se nærmere på funn knyttet til vårt utvalg på 24 potensielle æresdrapssaker.

Som nevnt innledningsvis ble 4 av disse vurdert som MEGET SANNSYNLIG, 11 vurdert som SANNSYNLIG og 9 vurdert som MULIG æresdrap. I gjennomgangen av de 24 sakene vil vi primært sammenligne funnene med resultatene fra Partnerdrapsutvalget, samt øvrige drap i nære-utvalget.

4.1 Omfang

I henhold til vårt indikatorsett har det blitt begått minst 24 æresdrap i perioden 01.01.2000-21.11.2022. Av disse ble 23 drap begått i Norge, mens en sak gjelder drap begått i utlandet etter bestilling fra gjerningspersoner i Norge. Blant disse 24 sakene er det 26 gjerningspersoner og 30 ofre.[r] De 24 sakene utgjør 3,8 prosent av det totale antallet drapssaker i Norge for samme periode.

Det presiseres at de 24 sakene ikke er en uttømmende oversikt over alle æresdrap i Norge.

Figur 4 illustrerer de 24 sakene fordelt på gjerningsår. Ifølge figuren har det årlig blitt begått mellom 0–3 æresdrap i Norge. Dette utgjør en betydelig størrelse gitt den lave drapsraten i Norge.

4.2 Om gjerningspersonene og ofrene

Kjønn

Blant de 26 gjerningspersonene er det 25 (96 %) menn og én (4 %) kvinne, og blant de 30 ofrene er det 23 (77 %) kvinner og 7 (13 %) menn. Sammenlignet med øvrige drap i nære-utvalget var 86 prosent av gjerningspersonene menn, og 72 prosent av ofrene var kvinner.

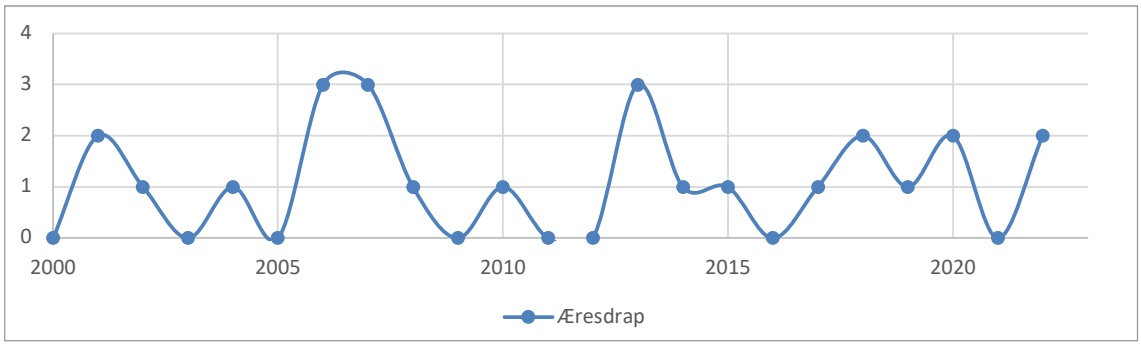

Figur 4: Æresdrapssaker fordelt på gjerningsår (N=24)

r I 4 av de 24 sakene er det registrert flere ofre, og i 1 sak er det registrert 3 gjerningspersoner. Tre av ofrene ble drept i utlandet. Samtlige drap har blitt etterforsket av norsk politi, og samtlige gjerningspersoner har blitt dømt i Norge.

Det er her viktig å understreke at selv om nesten samtlige av gjerningspersonene i vårt utvalg er menn, foreligger det i vårt materiale informasjon som indikerer at i flere av sakene har kvinner hatt en sentral rolle i prosessene før drapet.

Alder

Gjerningspersonenes alder på gjerningstidspunktet varierer fra 18 til 64 år, og den gjennomsnittlige alderen er 40 år.

Ofrenes alder på gjerningstidspunktet varierer fra 13 til 54 år.[s] To av ofrene var mindreårige. Gjennomsnittlig alder for ofrene er 30 år. Sammenlignet med alderen på gjerningspersonene og ofrene i øvrige drap i nære-utvalget er ofrene i utvalget av potensielle æresdrap betydelig yngre.[t] I disse sakene er den gjennomsnittlige alderen for gjerningspersonen og ofrene, henholdsvis 39 og 40 år.

Landbakgrunn

Som beskrevet i kapittel 2.1 var et av kriteriene for vårt utvalg ofrenes og gjerningspersonenes landbakgrunn. Dette innebærer altså at samtlige av ofrene og/eller gjerningspersonene i vårt utvalg enten er født i et annet land, eller har et annet statsborgerskap enn norsk på gjerningstidspunktet. Personer som både er født i Norge og har et norsk statsborgerskap er dermed ikke inkludert i utvalget.

Nesten en tredjedel av gjerningspersonene i vårt utvalg har pakistansk landbakgrunn. Utover dette har gjerningspersonene landbakgrunn fra Iran, Afghanistan, Syria, Irak og India. 14 av de 26 gjerningspersonene var norske statsborgere.

I likhet med gjerningspersonene har nesten en tredjedel av ofrene i vårt utvalg Pakistan som landbakgrunn. Videre har ofrene landbakgrunn fra; Iran, Syria, Afghanistan, Irak, Tyrkia, Jordan, India og Marokko. 10 av de 30 ofrene var også norske statsborgere.

Når vi ser på sammenhengen mellom gjerningspersonenes landbakgrunn og gjerningsår, ser vi at Pakistan, Iran og Afghanistan dukker opp flere ganger i løpet av perioden på 20 år, mens Syria først dukker opp i 2018. I perioden 2018-2022 er 3 av 6 gjerningspersoner fra Syria. Denne utviklingen kan ses i sammenheng med årsrapporten til Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold for 2022.[44] Her fremkommer det at Syria er landbakgrunnen i de fleste sakene, og at det har vært en økning i antall saker fra Syria siden 2017. Dette må ses i sammenheng med økt innvandring fra Syria til Norge i samme periode.[45]

Botid i Norge før drapet

De 26 gjerningspersonenes botid i Norge varierer mellom 4 og 41 år, og i gjennomsnitt hadde de bodd i Norge i 15 år før drapet. Da vi undersøkte gjerningspersonenes landbakgrunn og botid så vi at det var stor variasjon i utvalget. Eksempelvis hadde gjerningspersonene med bakgrunn fra Pakistan en gjennomsnittlig botid i Norge før drapet på 26 år, mens gjerningspersoner fra Irak hadde den laveste gjennomsnittlige botiden i Norge, på 7 år.[u]

I de 23 sakene i utvalget der ofrene bodde i Norge, varierte denne botiden mellom 4 måneder og 37 år. I gjennomsnitt hadde ofrene bodd i Norge i 12 år før drapet.

---

s Alderen på to av ofrene er ukjent da disse ble drept i utlandet og vi derfor ikke har utfyllende personopplysninger om dem.

t Se rapportens kapittel 2.4.

u Afghanistan 7 år, Irak 9 år, Iran 10 år og Syria 9 år.

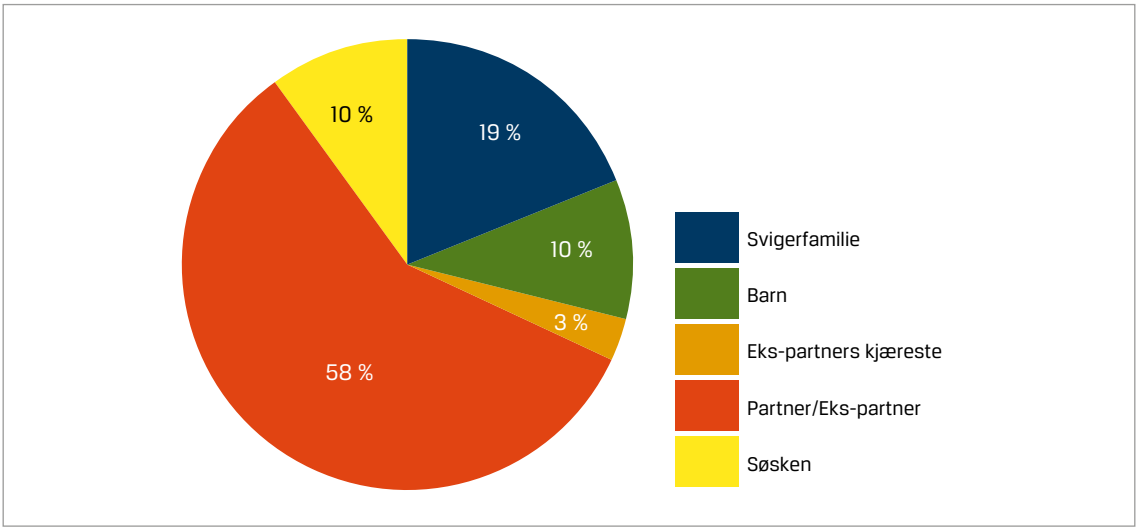

Figur 5: Gjerningspersonens relasjon til offeret (N=30)

Relasjon mellom gjerningsperson og offer
17 av de 24 sakene i utvalget er partnerdrap[v]. I tre av sakene drepte gjerningspersonen sitt eget barn. I en av disse sakene ble barnets mor drept samtidig. De øvrige drapene gjaldt drap på søsken eller andre slektninger i gjerningspersonens svigerfamilie (fornærmede familie). I en sak ble offerets nye kjæreste drept sammen med offeret.

Arbeid og økonomi
På drapstidspunktet var 15 (58 %) av gjerningspersonene og 12 (40 %) av ofrene i arbeid eller under utdanning. Tilsvarende tall for gjerningspersoner og ofre i øvrige drap i nære-utvalget er henholdsvis 44 og 49 prosent.

Dette betyr at i vårt utvalg på 24 saker var gjerningspersonenes tilknytning til arbeidslivet høyere enn i øvrige drap i nære-utvalget.

Fysisk og psykisk helse[w]
Da vi så nærmere på i hvilken grad gjerningspersonene hadde oppsøkt helsevesenet for psykiske helseplager før drapet, så vi at omtrent halvparten av gjerningspersonene hadde hatt kontakt med helsetjenesten angående psykiske helseplager. I disse sakene i utvalget er det overordnet sett tale om varierende grad av depressive lidelser, søvnvansker og adferdsforstyrrelser. Noen av årsakene gjerningspersonene selv har oppgitt, er tidligere traumatiske opplevelser knyttet til krig og flukt, økonomiske utfordringer og ekteskapsproblemer.

Minst en tredjedel av ofrene hadde hatt kontakt med helsevesenet i forbindelse med fysiske eller psykiske plager. I de aller fleste tilfellene kom det klart frem at for-

v Både partner og eks-partner er her medregnet.
w Kildegrunnlaget når det gjelder gjerningspersonenes helsetilstand er i stor grad hentet fra rettspsykiatriske erklæringer, der hovedfokus er gjerningspersonens psykiske helse. Når det gjelder helsesituasjonen til ofrene er kildegrunnlaget i all hovedsak basert på tilgjengelig dokumentasjon fra ulike helseinstanser. Det er imidlertid langt mindre informasjon om dette i politiets registre, sammenlignet med det som er tilfellet for gjerningspersonene.

nærmede selv knyttet til disse plagene til gjerningspersonens adferd.

I de 17 partnerdrapssakene i utvalget kommer det frem at flere av gjerningspersonene har opplevd et fall i sosial status, sammenliknet med ektefellen. Flere av gjerningspersonene oppgir at de generelle rammevilkårene rundt livet i Norge, med endrede økonomiske betingelser, press fra familien i hjemlandet til å sende penger hjem, vanskeligheter med å opprettholde kontroll over ektefellen og barna, samt språklige og kulturelle utfordringer har vært vanskelig.

I sakene i vårt utvalg der gjerningspersonen ga uttrykk for en endring i maktbalansen mellom ham og ektefellen, var denne ofte knyttet til integrering. I disse tilfellene hadde offeret lært norsk og fått et sosialt nettverk, mens gjerningspersonen hadde begrenset språkkunnskap og sosialt liv. Det synes som om ofrene i disse sakene nådde større grad av selvstendighet og uavhengighet etter ankomst til Norge, mens gjerningspersonen tapte sin posisjon i familien og status i samfunnet.

Dette vises eksempelvis gjennom følgende sitater fra enkelte dommer:

Fornærmedes oppførsel var i strid med lokale tradisjoner og kultur. Tiltalte hadde i løpet av det året familien bodde i Norge også opplevd å bli sosialt forbigått av sin kone. Hun tilpasset seg livet i Norge og ønsket utdanning og bevegelsesfrihet.

Tiltalte er en del av en storfamilie med stor makt og innflytelse, og bar med seg et tradisjonelt syn på ekteskapet og kvinners rettigheter. Han er analfabet. Hun hadde utdannelse noe som ytterligere økte forskjellene mellom de to.

Tiltalte har i mange år slitt med depresjon særlig tilknyttet økonomiske problemer, men også familiemessige forhold. Gjennomgående var tiltalte opptatt av tap av ære og respekt på grunn av disse problemene.

Ruspåvirkning under drapshandlingen

Av de 26 gjerningspersonene i vårt utvalg var det 23 som begikk drapet selv, mens tre bestilte drapet i hjemlandet. Fem (22 %) av de 23 gjerningspersonene hadde utslag på måling av alkohol/narkotiske stoffer/medikamenter i blodet etter drapstidspunktet.

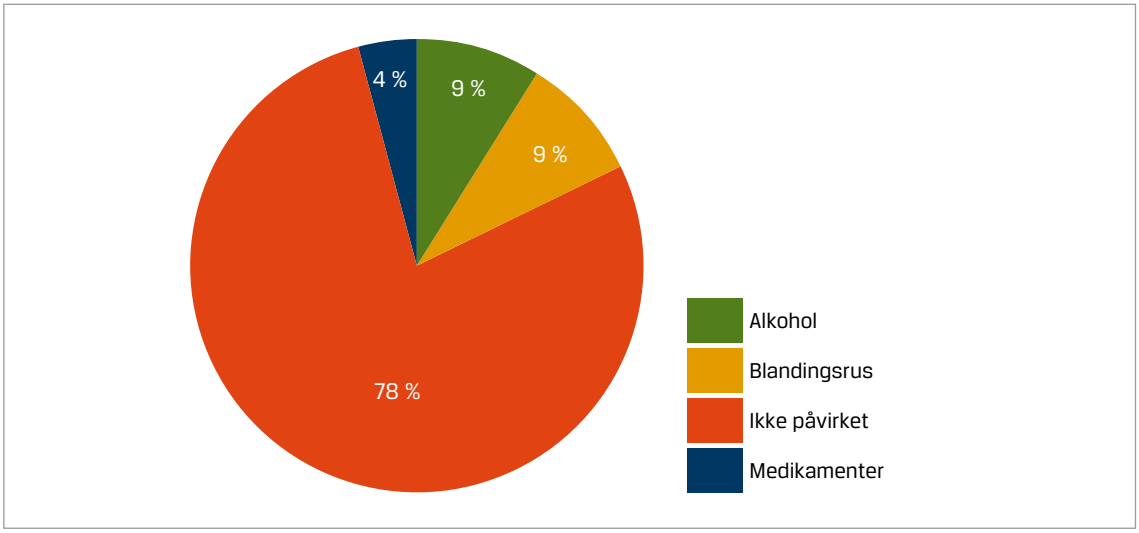

Figur 6: Andel gjerningspersoner som begikk drapet selv, fordelt på ruspåvirkning (n=23)

En av gjerningspersonene hadde hatt rusproblemer over lang tid.

Blant de 27 ofrene som ble drept i Norge var én ruspåvirket, og én hadde inntatt medikamenter.

Ruspåvirkning og generelle rusproblemer hos gjerningspersonene i vårt utvalg er mindre sammenlignet med øvrige drap i nære-utvalget, sakene fra Partnerdrapsutvalget og Kripos sin drapsoversikt for 2022. I øvrige drap i nære-utvalget var 42 prosent av gjerningspersonene og 28 prosent av ofrene ruspåvirket.[x] I Partnerdrapsutvalgets utvalg på 19 saker var gjerningspersonen ruspåvirket i syv (37 %) av sakene, og offeret var ruspåvirket i fem (26 %) av sakene.[46] I Kripos drapsoversikt for 2022 vises det til at i drap som begås i Norge er omtrent halvparten av gjerningspersonene og/eller offer ruspåvirket.[47]

4.3 Æresmotivet

I det følgende vil vi se nærmere på hvordan indikatorer tilknyttet æresmotivet kommer til uttrykk i våre 24 saker. Indikatorene er knyttet til motiv oppgitt fra gjerningsperson og vitner, i tillegg til hendelser både før og etter drapet. Avslutningsvis ser vi på i hvilken grad æresmotivet er diskutert i dommene.

Motiv oppgitt av gjerningspersonen selv

I kun to av de 24 sakene i vårt utvalg oppgir gjerningspersonene selv at ære var motivet for drapet. Den største andelen av gjerningspersoner oppgir at årsakene til drapet var at vedkommende var syk/gal eller «besatt av djinn» (djevelen). Dette er etterfulgt av motiver som affekt/sinne, sjalusi, skilsmisse og selvforsvar.

Til tross for at en stor andel av gjerningspersonene har oppgitt psykisk sykdom som årsaken til drapet, er det kun én gjerningsperson som har blitt vurdert som utilregnelig.
I flere saker har det imidlertid vært diskusjon blant flere oppnevnte sakkyndige vedrørende diagnostisering av gjerningspersonene.
I enkelte av de rettspsykiatriske vurderingene som det refereres til i dommene trekkes det frem at gjerningspersonen fremstår «enkel», «primitiv», «naiv» og «uten empati» og at vedkommendes handlinger dermed er «ulogiske», «irrasjonelle» og «umotiverte».

Det kan virke overraskende at så få gjerningspersoner selv eksplisitt har oppgitt ære som motiv for drapet.[y] Funnene understøttes imidlertid av forskning som beskriver at gjerningspersonene i æresdrap ofte benekter æresmotivet og at ære bevisst underspilles av gjerningsperson og forsvarer i den norske retten.[48] Dette kan både ha sammenheng med hensynet til straffeutmålingen, samt at æren er et privat anliggende, og ikke noe gjerningspersonen vil kringkaste andre steder enn i de miljøene som applauderer slik adferd.

Æresmotivet nevnes likevel ofte indirekte i sakene i utvalget. Eksempler på dette kan være at gjerningspersonen uttaler at han/hun følte seg «tvunget» til å utføre drapet, at «alle» visste om skammen, at det gikk «dårlige rykter» om familien, at noe «måtte» gjøres, og at offeret «fortjente det». I halvparten av sakene oppgir gjerningspersonen at det har gått dårlige rykter om fornærmede i forkant av drapet. Ryktene dreide seg i de fleste av sakene om antatt utroskap, og/eller «prostitusjon"[z]. «Selvforsvar» som angitt motiv kan i realiteten også kan være uttrykk for et æresmotiv. For mange vil selvforsvar være den mest åpenbare

---

x Alkohol, narkotika, blandingsrus eller medikamenter.

y Man vil kanskje forvente at noen som har drept for ære vil være stolt av det, og ha behov for å vise offentligheten at man har tatt ansvar og gjenopprettet familiens ære.

z Begrepet «prostituert» brukes her for å referere til at vedkommende har vært sammen med flere menn, ikke at vedkommende har arbeidet som prostituert.

begrunnelsen for et æresdrap, da det handler om familiens og slektens overlevelse.[49]

Gjerningspersonenes motiver er i avhør og dommen eksempelvis omtalt på følgende måte:

> *Den eneste løsningen på hans problemer var å drepe fornærmede for å fri seg fra sjalusi og gjenopprette det han oppfattet som sin tapte ære* – Dom

> *Han mente at alle i hjemlandet visste om kontakten mellom fornærmede og denne mannen som ikke var en del av deres familie. Dette var stor skam, og for å gjenopprette æren måtte han drepe fornærmede* – Dom

> *Tiltalte har handlet med et tydelig motiv for hevn, hvor også gjengjeldelse for tapt ære og opplevd skam har vært en del av bakgrunnen for hans handling – Dom*

> *Alle snakket og visste om æreskrenkelsen* – Siktede i avhør

Motiv oppgitt av vitner

I 12 av de 24 sakene i utvalget oppgir vitner at gjerningspersonen var motivert av ære. I andre saker nevnes ære indirekte ved at det trekkes frem at offeret hadde utvist ulike former for dårlig og skamfull oppførsel eksempelvis ved å ønske skilsmisse, kle seg feil, omgås fremmede menn eller innta mannens rolle i hjemmet. I flere av sakene oppgir vitner at de har hørt at det gikk dårlige rykter om fornærmede i forkant av drapet. Eksempelvis:

> *I følge rykter var [fornærmede] en hore som ikke hadde skam* – Dom

> *Moren kalte [fornærmede] og søsteren for horer og tisper. De var skamløse og uten ære* – Vitne i avhør

Æresmotivet i dommene

I dommene i de 24 sakene i utvalget varierer det i hvilken grad retten har diskutert eller lagt til grunn at gjerningspersonen har vært motivert av ære. I et flertall av dommene er æresmotivet ikke diskutert, selv i saker der det eksplisitt gis uttrykk for at motivet er vanskelig å forstå. Kun i seks saker har retten[aa] diskutert hvorvidt ære var en del av gjerningspersonens motivasjon i selve dommen, men i ulik grad konkludert med at det faktisk var det.

I tre av sakene i utvalget har retten fastslått ære som motiv. I disse sakene har gjerningspersonen i gjennomsnitt fått en dom på 19,6 år, noe som er høyere enn det øvrige utvalget, hvor gjennomsnittsdommen er 16,7 år. Årsaken til dette er hovedsakelig at retten har fastslått at drapet har blitt begått med overlegg, og/eller at det foreligger et æresmotiv.

Følgende sitater er hentet fra disse dommene:

> *Som nevnt foran er lagmannsretten overbevist om at motivet for drapet var ærestapet de tiltalte mente å ha lidd ved at [fornærmede] giftet seg i skjul. De hadde et ønske om å gjenopprette æren gjennom hevn og uttrykk for kontroll.*[50]

> *Retten finner ingen formildende omstendigheter ved drapene. Snarere tvert imot, at drapsmotivet er et kvinnelig familiemedlems inngåelse av ekteskap, representerer en tradisjon og kultur som ikke kan aksepteres. Allmennpreventive hensyn gjelder i forhold til både æresdrap og drap bestilt og betalt for i Norge, men hvor handlingen foregår i utlandet. Æres-*

aa Enten i tingretten eller i lagmannsretten.

drap skal vurderes på lik linje med andre drap. De tiltalte har bodd i Norge i mer enn 30 år og kan ikke høres med at de ikke kjente regelverket her i landet. Det er åpenbart etter rettspraksis at tre overlagte drap som utgangspunkt tilsier lovens strengeste straff.[51]

Retten ser det […] slik at det i dag må vurderes som skjerpende ved straffeutmålingen at tiltalte med grunnlag i forestillinger om egen ære og behovet for renselse av denne, etter et samlivsbrudd med overlegg dreper sin tidligere partner og dennes nye kjæreste. [52]

Lagmannsretten ser motivet og bakgrunnen for drapshandlingene som klart skjerpende ved straffeutmålingen. Gjennomføring av drap av tidligere partner og hennes nye kjæreste som følge av en forestilling om at dette «gjenoppretter æren», er et uttrykk for et alvorlig samfunnsproblem. [53]

Drapet kan uten vanskelighet betegnes som en familietragedie. En vel så treffende betegnelse er æresdrap. Tiltalte har ikke selv påberopt seg slike motiver, men bevisførselen har overbevisende avdekket at karakteristikken er berettiget. Hvorvidt drapet var kulturelt eller personlighetsmessig forankret er for øvrig av mindre betydning – alvoret er det samme uansett. For så vidt gjelder spørsmålet om drapet har sitt motiv i tiltaltes moralske eller kulturelt betingede press eller forestilling ut fra hans lokale utenlandske bakgrunn vil det uansett ikke ha noe formildende gjennomslag. Lagmannsretten mener de forutgående planer og overveielser som redegjort for foran må tillegges skjerpende vekt ved straffutmålingen, selv om den beslutning som førte til overlegget ble tatt i nærmere tilknytning til drapet.» … Forsvarer har fremholdt at bakgrunnen for drapet mer preges av fortvilelse og psykiatri enn av ære og langsiktig planlegging. Til tross for tiltaltes vanskelige bakgrunn fra utlandet og vanskelige situasjon i Norge, hans psykiske lidelser og ubearbeidede traumer, er ikke lagmannsretten enig i det.[54]

Det faktum at retten kun i 6 av 24 saker har diskutert et mulig æresmotiv, viser at denne problemstillingen enten har vært vanskelig å skjelne, eller har blitt oppfattet som mindre relevant for politi- og påtalemyndighet i de aller fleste av sakene i utvalget.

Tidligere vold og/eller æresrelatert vold

I 23 av de 24 sakene i utvalget foreligger det informasjon om at gjerningspersonen har utøvd fysisk eller psykisk vold mot fornærmede og/eller fornærmedes familie forut for drapet. Sakene gjaldt eksempelvis slag, spark, seksuelle overgrep, kjønnslemlestelse, drapstrusler, tvangsekteskap, frihetsberøvelse, kontroll eller begrensning av bevegelsesfriheten. Vi ser også eksempler på at familie/gjerningsperson har hatt kontroll over offerets bankkonto og økonomi, herunder tvungen overføring av lønn og signering av lånedokumenter.

Disse tallene skiller seg ikke betydelig fra Vatnars studie av partnerdrap i Norge fra 1990-2012, der det fremkommer at gjerningspersonen i et typisk norsk partnerdrap gjentatte ganger utøvde både alvorlig fysisk og psykisk partnervold mot offeret før drapet.[ab] I Vatnars studie fremkommer det også at det i halvparten av sakene med partnervold hadde vært gjensidig partnervold, det vil si at både gjerningsperson og offer hadde vært både voldsutøver og

ab I Vatnar, Friestad og Bjørkly sin oppfølgningsstudie av drap i Norge var det ingen signifikante endringer hva gjaldt omfang av partnervold før drapet.

voldsutsatt i det samme parforholdet.[55] Gjensidig partnervold så vi ikke et eneste eksempel på i vårt saksutvalg.

Når vi undersøker i hvilken grad volden er anmeldt til politiet, ser vi at 21 av de 26 gjerningspersonene tidligere er anmeldt for vold eller trusler mot offeret eller andre. I 19 saker har offeret selv tatt kontakt med politiet eller andre hjelpeinstanser i forkant av drapet og bedt om hjelp. Svært ofte gjaldt disse henvendelsene konkrete drapstrusler.

I 12 av de 17 partnerdrapssakene i utvalget ser vi at gjerningspersonen er anmeldt for drapstrusler og/eller vold mot offeret én eller flere ganger før vedkommende ble drept. I fem av de 12 sakene gjennomførte gjerningspersonene drapet i henhold til de fremsatte truslene. Fire av gjerningspersonene fikk i perioden før drapet en straffereaksjon knyttet til denne volden, mens de resterende voldsepisodene enten ble henlagt eller inkludert i den endelige drapsdommen. Flere av gjerningspersonene hadde i perioden før drapet blitt ilagt besøksforbud mot drapsofferet. I to av sakene levde fornærmede på skjermet adresse på drapstidspunktet. I flere av sakene hadde de involverte barna levd med vold og trusler i hjemmet over flere år.

Norsk politi ble i 2013 pålagt å bruke risikoverktøyet SARA for bedre å kunne vurdere trusselen i partnervoldsaker. 6 av de 12 sakene i utvalget hvor det er registrert anmeldelser mot gjerningspersonen som gjelder fysisk vold og/eller trusler og hensynsløs er anmeldt til politiet etter 2013. I kun én av dem har politiet brukt risikovurderingsverktøyet SARA.[ac] I denne saken ble risikoen for vold mot offeret vurdert som LAV. I en annen sak ble det påbegynt en vurdering, men den ble ikke avsluttet før fornærmede ble drept seks måneder etter anmeldelsen. I alle seks sakene ble offeret drept innen noen måneder etter at vedkommende anmeldte forholdet.

Risikovurderingsverktøyet PATRIARK[ad], som gir retningslinjer for gjennomføring av faglige vurderinger av risiko for æresrelatert vold har

Unni Wikan, professor i sosialantropologi og sakkyndig vitne i flere drapssaker:

I saken mot tiltalte NN kan det se ut som at riksadvokaten har valgt minste motstands vei. Han valgte å ikke ta ut tiltale om overlagt drap. Han begrenset dermed statsadvokaten som skal føre saken, og vi får den bisarre situasjon i retten at vitner som kunne tilført saken noe nytt avfeies fordi det ikke passer inn i regien som er lagt.

«Den kulturelle biten» blir stående for meg som et treffende uttrykk for en rettsprosess der ting ikke hang på greip. Der biter og bruddstykker som kunne vært satt inn i en sammenheng fikk ligge og flyte rundt.

Min kritikk går på at rettsprosessen eklatant overså forhold som kunne være av betydning for å forstå de mekanismer som har virket inn i denne uhyrlige tragedien. Selv er jeg av den oppfatning at retten unnlot å ivareta sin samfunnsanalyserende rolle ved å begrense bevisførselen slik at forhold av vesentlig betydning for saken ble ekskludert.

Kilde: Wikan 2008

ac Se kapittel 3.2 for nærmere redegjørelse om SARA.
ad PATRIARK ble anbefalt prioritert av politiet etter år 2017.

ikke blitt benyttet i noen av de syv sakene ble registrert etter at verktøyet ble innført i 2017.

I avhør av de fornærmede kvinnene som har anmeldte vold, og som ble drept i etterkant, kan vi lese hvordan de selv oppfattet situasjonen på tidspunktet:

> *Fornærmedes familie har overhørt at mistenkte har sagt at han skal ødelegge henne. Fornærmedes søster var vitne til blåmerker hun fikk etter slag fra mistenkte. Mistenkte nekter å skille seg. Det er skam for ham overfor familien om han skilles. Han kommer fra en streng familie. På spørsmål om fornærmede tror mistenkte kan gjøre alvor av drapstruslene, svarer hun: «Hvem vet».* - Avhør tatt to måneder før hun ble drept

> *Fornærmede forteller at mistenkte har truet henne flere ganger. Hun forteller at mistenkte sa «Hvis du går fra meg, så tar jeg kniven og dreper deg. En annen gang sa han «Så lenge jeg lever kommer ikke du til å ha det bra». Han har også truet med å ta barna fra fornærmede*. - Avhør tatt samme måned hun ble drept

> *Han har truet med å drepe fornærmede mange ganger. Han har også sagt at hvis han ikke lykkes med å drepe henne, så får han andre til å gjøre det for ham.* – Avhør tatt 4 uker før hun ble drept

> *Fornærmede fortalte at hun vil gi mistenkte en sjanse til. Hun ønsket ikke å fortelle mer om saken da hun er en kurdisk kvinne, og kurdiske kvinner ønsker å begrense slike saker. Hun vil ikke utsette seg for en offentlig skandale* - Avhør tatt 3 år før hun ble drept

Offeret er beskyldt for handlinger som har påført familien vanære

I flertallet av sakene i utvalget ser vi at offeret har vært beskyldt for handlinger som kan påføre familien vanære. Disse handlingene har i flere av sakene skjedd langt tilbake i tid (5-15 år) og kan avdekkes ved å se på informasjon som fremkommer i tidligere anmeldelser fra offeret og straffehistorikk tilknyttet gjerningsperson og øvrig familie. Slike handlinger kan eksempelvis være å initiere skilsmisse, bli utsatt for voldtekt, inngå ekteskap uten familiens samtykke, opponere mot familiens vilje (herunder motsette seg tvangsekteskap), bli beskyldt for utroskap eller være lesbisk/homofil. Hvorvidt disse handlingene er reelle eller kun grunnløse rykter, har lite å si.

Noen eksempler fra utvalget er:

> *Hun var lite underdanig, snakket for mye og lagde dårlig mat* – Siktede i avhør

> *Hun føyde seg ikke etter mine ønsker, og gikk med klær som var utfordrende*
> – Siktede i avhør

> *Hun oppførte seg som mannen i forholdet*
> – Vitne i avhør

> *[Fornærmede] har av et titalls av sine mannlige familiemedlemmer blitt beskyldt for å ha vært utro* – Vitne i avhør

Vi ser at det ofte har vært en triggerhendelse som medfører en konflikteskalering i forkant av drapet. En triggerhendelse er her definert som den hendelsen eller situasjonen som er vurdert å være den utløsende faktoren for drapet. Eksempler på slike hendelser fra utvalget er fornærmedes forsøk på brudd med familie/ektefelle, at fornærmede har tatt kontakt med myndigheter og hjelpeapparat, eller at fornærmede har krevd omsorg for barn i en barnefordelingsprosess. Når det gjelder sistnevnte er et interessant funn at i halvparten av de 17 partnerdrapssakene i vårt utvalg skjedde drapet etter et samlivsbrudd. Studiene til Vatnar m.fl. viser at gjerningspersonen og offeret i 75 prosent av deres saker fortsatt

var gift eller samboere på drapstidspunktet, mens 25 prosent av partnerdrapssakene var begått etter et samlivsbrudd.[56]

Tidsintervallet mellom triggerhendelsen og selve drapet varierer i saksutvalget fra noen dager til flere måneder i forkant av drapet.

Familien har iverksatt tiltak for å redusere ærekrenkelsen

Æresmotivet i sakene i utvalget kan også avdekkes ved å undersøke om familien har iverksatt ulike tiltak for å gjenopprette æren i forkant av drapet. Disse tiltakene er som beskrevet i kapittel 3.1 familiens forsøk på andre løsninger enn drap, som for eksempel tvangsekteskap, megling, eller sende offeret til ufrivillig opphold i hjemlandet eller å sette vedkommende i «eksil». Det videre trusselnivået i saken avhenger av hvordan offer og gjerningsperson agerer på tiltakene familien har satt inn for å redusere ærekrenkelsen. Når offeret nekter å avfinne seg med tiltakene, vil vanæren være et faktum, og drap vil ofte være et siste alternativ.

I flere av sakene i utvalget ser vi at hendelsene som inntreffer kort tid før drapet har fått mer fokus i etterforskning og rettergang enn den bakenforliggende konflikten. Dette kan ha vært med på å kamuflere æresmotivet.

Ved å se etter ovennevnte handlinger og hendelser i tidligere anmeldelser får man et utvidet innblikk i konflikter som kan ha ligget til grunn for drapet over tid. For å fange opp dette kreves det imidlertid inngående kunnskap om kompleksiteten og særtrekkene ved de æresrelaterte familievoldssakene. Man må se volden som er utøvd av storfamilien og kollektivet, i en større sammenheng, og forstå hvilke aktører som har hvilke roller i den eventuelle konflikten.

4.4 Familiens involvering

I det følgende vil vi se på hvordan familiens involvering kommer til uttrykk i våre 24 saker, herunder hvordan familien gjennom medvirkning, vitnepåvirkning, motarbeidelse av rettsvesenet og unnlatelse av å overholde avvergeplikten aktivt eller passivt, potensielt har bidratt til drapet.

Det finnes et kollektiv som legitimerer æresrelatert vold

For at et drap skal kunne kalles et æresdrap må gjerningspersonen som nevnt i kapittel 1.2 være en del av et kollektiv hvor æreskodeksen står sterkt.[57] Anerkjennelsen og støtten gjerningspersonen får fra dette kollektivet, er et av de viktigste punktene som skiller æresdrap fra andre drap. En slik støtte og anerkjennelse kan imidlertid være vanskelig å bevise, særlig i en kontekst der slike handlinger er straffbare, for eksempel gjennom avvergingsplikten eller medvirkning jf. strl. § 196 og strl. § 15.

I samtlige av de 24 sakene i utvalget er det indikasjoner på at gjerningspersonen var del av et kollektiv som visste om vanæren, snakket om den og forsterket gjerningspersonens følelse av skam og nederlag i forkant av drapet. I alle sakene var dette kollektivet transnasjonalt og strekker seg fra Norge til hjemlandet, med forgreninger til andre europeiske land hvor slekt og familie er bosatt.

I 22 av sakene har offeret tidligere fortalt til noen i sin nærmeste omgangskretsen at de har blitt utsatt for vold fra gjerningspersonen eller andre i sin familie. Ikke i noen av disse sakene har familien meldt informasjonen til politiet. I flere av sakene hvor offeret selv har anmeldt vold og trusler har vedkommende oppgitt at de føler seg truet av flere personer i familien. Flere ofre oppgir også at de har levd med vold og trusler, over flere år, men at de har sett få reelle muligheter til å komme seg ut da hele storfamilien er involvert.

Det som skiller partnerdrapene i vårt utvalg fra andre partnerdrap, er hvordan volden offeret har vært utsatt for, legitimeres av

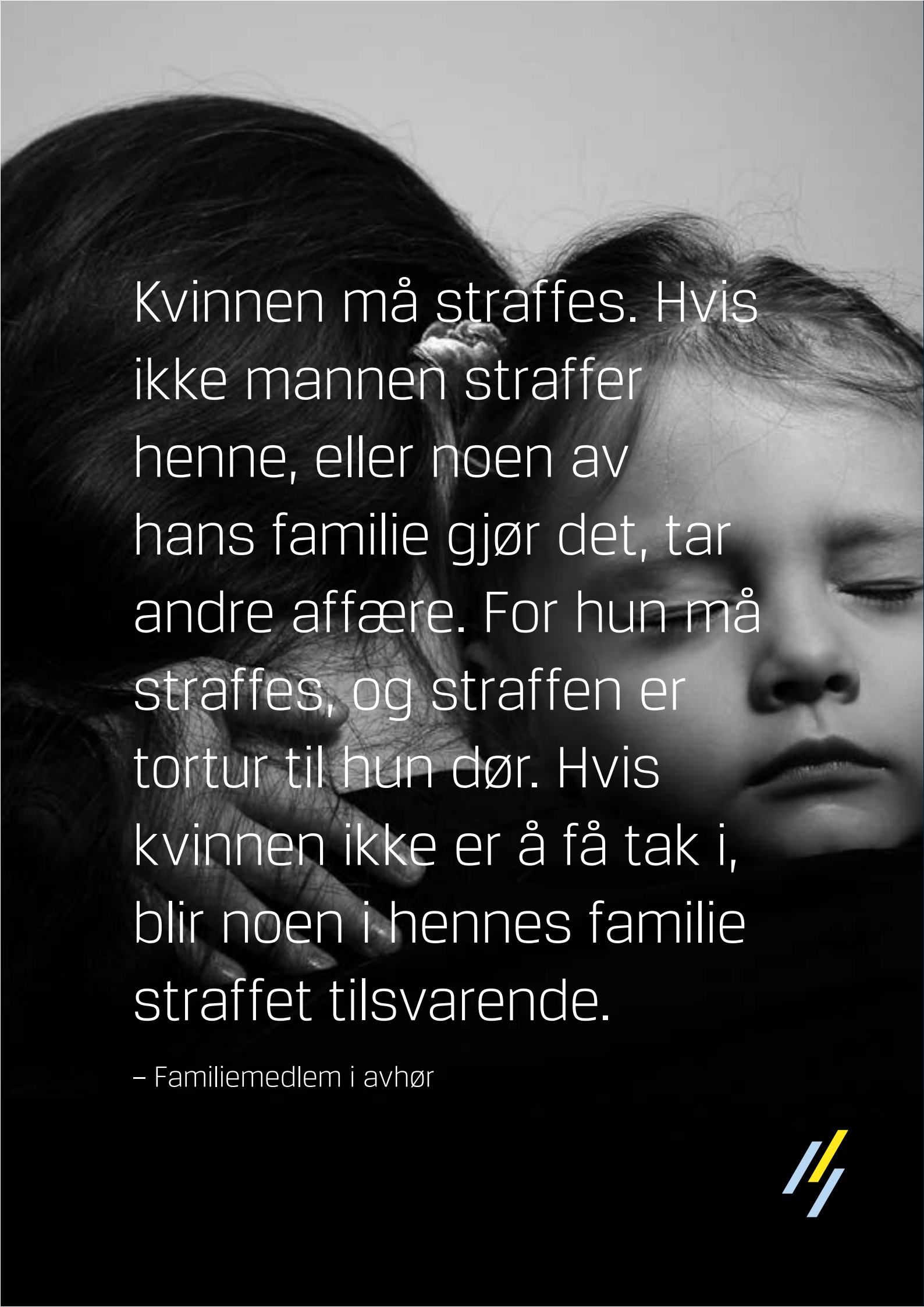

Kvinnen må straffes. Hvis ikke mannen straffer henne, eller noen av hans familie gjør det, tar andre affære. For hun må straffes, og straffen er tortur til hun dør. Hvis kvinnen ikke er å få tak i, blir noen i hennes familie straffet tilsvarende.

– Familiemedlem i avhør

gjerningspersonen og familien. Det fremgår tydelig at kollektivet rundt offeret ikke bare mener at det er familiens rett, men også deres plikt, å utøve vold. Dette kommer tydelig til uttrykk gjennom uttalelser i avhør. Noen eksempler fra utvalget er:

Det er helt akseptabelt i henhold til min kultur [å bruke vold] når jeg skal oppdra min kone og mine barn – Siktede i avhør

Kvinnen må straffes. Hvis ikke mannen straffer henne, eller noen av hans familie gjør det, tar andre affære. For hun må straffes, og straffen er tortur til hun dør. Hvis kvinnen ikke er å få tak i, blir noen i hennes familie straffet tilsvarende – Familiemedlem i avhør

Svigermoren skal ha sagt at en ekte mann slår konen sin to ganger om dagen – Vitne i avhør

Bare blod kan vaske blod. Det betyr at [fornærmede] eller noen i hennes familie må straffes. Dette går på min ære. Hvis hun ikke flyttet tilbake, måtte hun drepes – Siktede i avhør

Familien har hatt kjennskap til drapstrusler og/eller drapsplaner

I 20 av sakene i utvalget foreligger det informasjon om at noen fra fornærmedes nærmeste familie har kjent til konkrete drapstrusler eller drapsplaner i forkant av drapet. Vi har ikke funnet informasjon som indikerer at noen av disse har varslet politiet i forkant av drapet. Dette innebærer at familien potensielt har unnlatt å overholde sin avvergingsplikt[ae], eller ikke vært klar over sin avvergeplikt i Norge, noe som muligens kunne forhindret drapet.

Familie og slektens kjennskap til drapstruslene fremkommer i anmeldelser fra offeret i tidligere anmeldte saker eller avhør i aktuell straffesak, hvor vitner oppgir at de har overhørt eller blitt fortalt om drapstrusler, eller vært involvert i å overlevere truende beskjeder. Dette kan eksempelvis være uttalelser som:

En dag kom [tiltalte] på døra til foreldrene og skrek «jeg skal drepe din datter, hvis hun ikke kommer tilbake» – Vitne i avhør

Alle i familien hadde en frykt for at det skulle skje noe sånt med siktede og fornærmede – Vitne i avhør

[fornærmede] fortalte meg at de kommer til å drepe henne i kveld, eller i morgen – Mor til fornærmede i avhør

[Fornærmede] gjentok mange ganger at hvis hun dør så er det han som er grunnen til det. Hun skal også ha sagt dette til sin mor og sin søster – Vitne i avhør etter drapet

Vi kan ikke se at tematikken rundt avvergeplikten har blitt løftet i noen av sakene i vårt utvalg. Dette kan forklares med at brudd på avvergeplikten, i henhold til straffeloven §196, ikke straffes når: «... plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd.»

---

ae Avvergeplikten er beskrevet i strl. §196 og fastsetter at: Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgende av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig. Plikten utløses i det man får kjennskap om at handlingen vil skje, eller tror at det er mest sannsynlig at handlingen vil skje. Avvergingsplikten gjelder for alle, til enhver tid, også privatpersoner.

Familien har medvirket til drapet

Siden æresdrap både er en kollektiv beslutning og handling, er spørsmålet om strafferettslig medvirkning og drapsforbund sentralt i disse sakene. Medvirkning er regulert av straffelovens § 15 som en generell medvirkningsbestemmelse, og rammer den som aktivt bistår eller passivt støtter en straffbar handling med ord eller gjerning, og derigjennom pådrar seg et straffansvar. Medvirkning kan også være stilltiende aksept hos viktige personer i familien som kjenner til planen om en straffbar handling, men som ikke avverger at handlingen skjer.

I 11 av de 24 sakene i utvalget foreligger det konkret informasjon som indikerer at flere enn gjerningspersonen selv aktivt eller passivt har medvirket til drapet. Totalt er det navngitt 37 personer som vitner hevder at aktivt eller passivt har medvirket til drapshandlingen. I kun én av sakene i utvalget har noen blitt domfelt for medvirkning til drap eller forbund om drap.

Eksempelvis kan dette være at offerets eller gjerningspersonens familie har godkjent, oppfordret til eller bestilt drapet. I enkelte saker fremstår det som at det har vært en sammensvergelse av flere personer som har hatt felles interesse av å gjenreise sin ære innad i familien. Ofte har det vært utbredt møtevirksomhet mellom disse i forkant av drapet, gjerne gjennom familiemøter både i Norge og hjemlandet. Kontakten har foregått både fysisk i stedet for over telefon og meldinger. I flere tilfeller har gjerningspersonen vært på reise i hjemlandet rett før drapet. I et fåtall av sakene finnes det informasjon om at andre også aktivt har medvirket til selve drapshandlingen, enten ved å anskaffe våpen eller delta i selve drapshandlingen.

Følgende sitater fra dommer og avhør viser hvordan familiemedlemmer har hatt en sentral rolle i drapet:

Han [siktedes far] ga meg tre alternativer: «Drepe henne, skill deg fra henne, eller send henne tilbake til hjemlandet» – Avhør av siktede etter drapet

> *[Siktede] skal ha tatt kontakt med sin far i hjemlandet og fortalt om oppførselen til kona. Faren skal da ha sagt at siktede måtte drepe henne* - Dom

> *For mor var jentene og betrakte som døde. Hun sa at familien fikk gjøre det som sto i deres makt vedrørende dette, og at de fikk se hva som skjedde* – Avhør av vitne etter drapet

> *I hjemlandet tok tiltalte saken opp med fornærmede og hennes familie. Tiltalte truet med å drepe fornærmede. Fornærmede fikk inntrykk av at tiltalte ble oppfordret av hennes far til å gjøre dette* - Dom

> *Fornærmedes bror skal ha ringt til siktede og uttalt at siktede må «drepe henne, og ikke la hun rømme»* – Vitne i avhør

De potensielle medvirkerne er ofte et familieoverhode - som regel gjerningspersonen eller offerets far eller eldste brødre i Norge eller hjemlandet. I over halvparten av sakene i utvalget er det medlemmer fra gjerningspersonens familie som synes å ha medvirket til drapet, mens det i kun tre saker ser ut til å være medvirkere fra begge familier involvert. Dette må ses i sammenheng med at en stor andel av sakene i utvalget er partnerdrap, og at ansvaret for å opprettholde familiens ære primært overføres til gjerningspersonen og hans familie når man inngår ekteskap. I 92 prosent av sakene er de potensielle medvirkerne menn. I de tilfellene hvor kvinner potensielt har medvirket, er det fornærmedes svigermor som har vært involvert.

Det er 13 saker i utvalget hvor det ikke fremkommer konkret informasjon om at andre potensielt har medvirket til drapet. I disse

sakene finnes det likevel informasjon om at fornærmede har vært redd for familien og at familiemedlemmer har uttrykt støtte til drapet i etterkant. Det er vårt inntrykk at hovedfokus under etterforskningen av drapssakene som regel har vært rettet inn mot én gjerningsperson, ikke flere.

Familien har motarbeidet rettsvesenet
Erfaringsmessig viser det seg at mange vitner i æresdrapssaker motarbeider rettsvesenet ved at de avgir falsk forklaring, ikke vil forklare seg overfor politiet eller at de trekker tilbake sine tidligere avgitte forklaringer fordi de blir påvirket, truet og presset av familien.[af] Rettssakene i forbindelse med drapene på Fadime Sahindal, Pela Atroshi og Ghazala Khan, samt bestillingsdrapet i Norge, viser spesielt godt hvordan vitner blir truet til å avgi falsk forklaring eller truet til stillhet til gjerningspersonens fordel.[58]

I syv av sakene i utvalget foreligger det konkret informasjon om at familie og vitner har motarbeidet rettsvesenet ved å trekke tilbake og endre sine forklaringer underveis, eller ved å avgi falsk forklaring. Det er eksempler i utvalget på at gjerningspersonen og familien har drapstruet vitner, forsøkt å true og bestikke politiet eller fått vitner til å avgi falsk forklaring om siktedes mentale helse. Dette skaper en utrygg situasjon for vitnene, som dermed velger å holde tilbake eller trekker tilbake informasjon etter press fra familien. Motarbeiding av rettsvesenet er straffbart og har en øvre strafferamme på 10 års fengsel.[ag]

Drapet offentligjøres for familien
Det er vesentlig å dokumentere eller offentliggjøre æresdrapet slik at kollektivet rundt vet at familien har tatt grep for å gjenopprette familiens ære. En offentliggjøring av drapet vil også ha en funksjon som «skremselspropaganda» for andre familiemedlemmer, nettopp ved å vise hva som kan skje dersom noen bryter med familiens vilje. I land hvor æresdrap er tillatt, er det ikke uvanlig at drapet utføres på offentlig sted, eller at gjerningspersonen proklamerer tydelig for nabolaget at han/hun har drept vedkommende. Det å melde seg selv til politiet og innrømme straffeskyld vil også være i pakt med god æresdrapstradisjon, og kan tolkes som en form for offentliggjøring, da man skal stå ved sin handling.[59]

I 17 av sakene i utvalget meldte gjerningspersonen seg selv til politiet kort tid etter drapet. I fire saker har gjerningspersonen fotografert eller filmet liket og sendt dokumentasjonen av drapet som bevis på handlingen til familien. Alle fire sakene er etter år 2018. I syv av de 17 sakene har gjerningspersonen ringt til familien og informert om drapet. Ifølge vitneutsagn bar ikke disse telefonsamtalene preg av at gjerningspersonen var opprørt eller desperat, tvert imot fortalte vitnene at gjerningspersonen rolig og behersket ga familien en bekreftelse på hva han hadde gjort.

Vi har ikke noe statistisk sammenligningsgrunnlag som sier noe om hvor vanlig/uvanlig dette er, men velger likevel å trekke det frem som relevante funn.

Åsted
Blant de 30 ofrene i vårt utvalg ble 26 (87 %) drept i et privat hjem, hvorav 15 ble drept i offerets og gjerningspersonens felles hjem, 8 i offerets hjem, og 3 i gjerningspersonens hjem. 4 (13 %) av ofrene ble drept på offentlig sted. De fleste drap i Norge har i likhet

af Opplysninger oppgitt av politioverbetjent Jasmina Holten som er fagspesialist på æresrelatert kriminalitet ved Oslo politidistrikt.

ag Motarbeiding av rettsvesenet omhandles i straffeloven 2005 §§ 157 til 159, og har en strafferamme på fengsel inntil 10 år.

med drapene i vårt utvalg funnet sted i private hjem.[60]

Barn som øyenvitne

I 13 (54 %) av de 24 sakene i utvalget var det barn til stede i huset da drapet ble begått. I 8 (33 %) av disse ble drapet begått med barna som øyenvitner. I to av sakene i vårt utvalg ser vi at gjerningspersonen fikk støtte av felles barn, både før og under drapshandlingen. Ett av disse barna var mindreårig. Blant sakene hvor det ikke var noen barn til stede er det flere saker der barnet/barna i familien var utenfor huset, eksempelvis på skole/barnehage. Flere av barna skal ha sett sin mor død etter drapet. Enkelte av barna som var øyenvitner, forsøkte å forhindre drapet, og ble selv skadet av gjerningsperson/far.

Når det gjelder barns tilstedeværelse under drapet, er det ikke vesentlige forskjeller mellom de 24 sakene i utvalget og sakene til Partnerdrapsutvalget. Partnerdrapsutvalget fant at det i 11 (57 %) av deres 19 saker var barn til stede da drapet ble begått. Med dette menes at ett eller flere barn befant seg i boligen eller på annen måte i nærheten av åstedet. Flere av disse hørte hva som skjedde, for eksempel fra et annet rom i boligen.[61] I 6 (31 %) av sakene var barn øyenvitne til drapet.

4.5 Selve drapshandlingen

I det følgende vil vi se nærmere på selve drapshandlingen, samt ulike omstendigheter tilknyttet drapet og gjerningspersonen. Disse omfatter modus, åsted og planmessighet samt aspekter som ruspåvirkning, tilregnelighet og gjerningspersonens adferd i forbindelse med drapshandlingen. Avslutningsvis ser vi på straffeutmålingen i sakene i utvalget.

Modus

Figur 7 viser at ofrene i over halvparten av sakene ble drept med kniv, mens de i de øvrige sakene ble drept ved kvelning, skytevåpen, stump vold eller øks. I flere av sakene har gjerningspersonen brukt flere våpen samtidig. Eksempelvis ble fire av ofrene drept med kniv, men i kombinasjon med andre våpen som øks eller hammer. I en av sakene tente gjerningspersonen på offeret etter at hun var død. Det er usikkert hvorvidt ildspåsettelsen var et forsøk på å skjule drapet, eller om den kan tillegges symbolsk betydning.

52 prosent av drapene i vårt utvalg er utført med kniv. Dette er noe høyere enn i øvrige drap i nære-utvalget, der 44 prosent av ofrene ble drept med kniv eller andre stikkvåpen. Dersom vi utelukkende ser på de 17

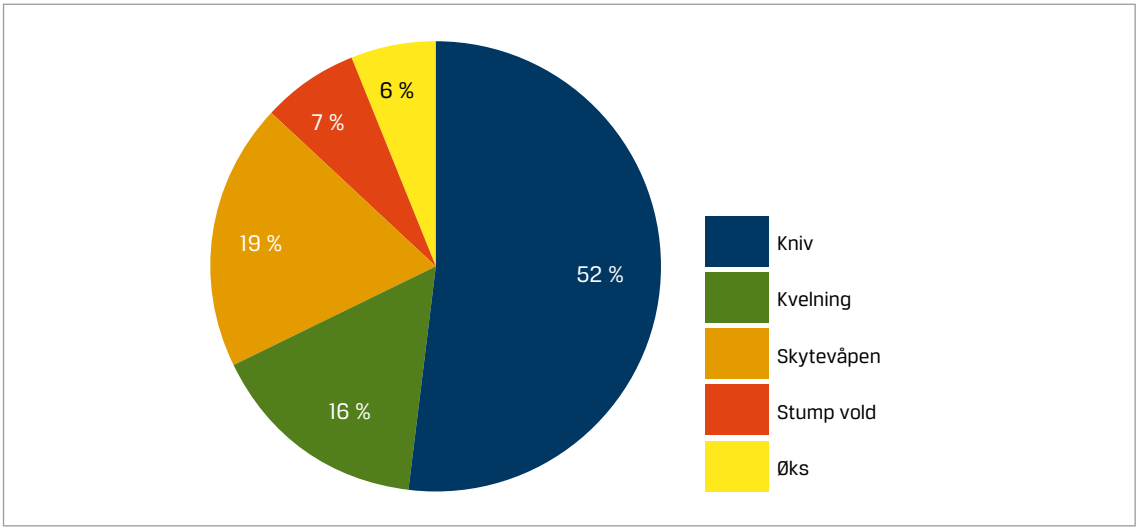

Figur 7: Ofre fordelt på modus (N=30)

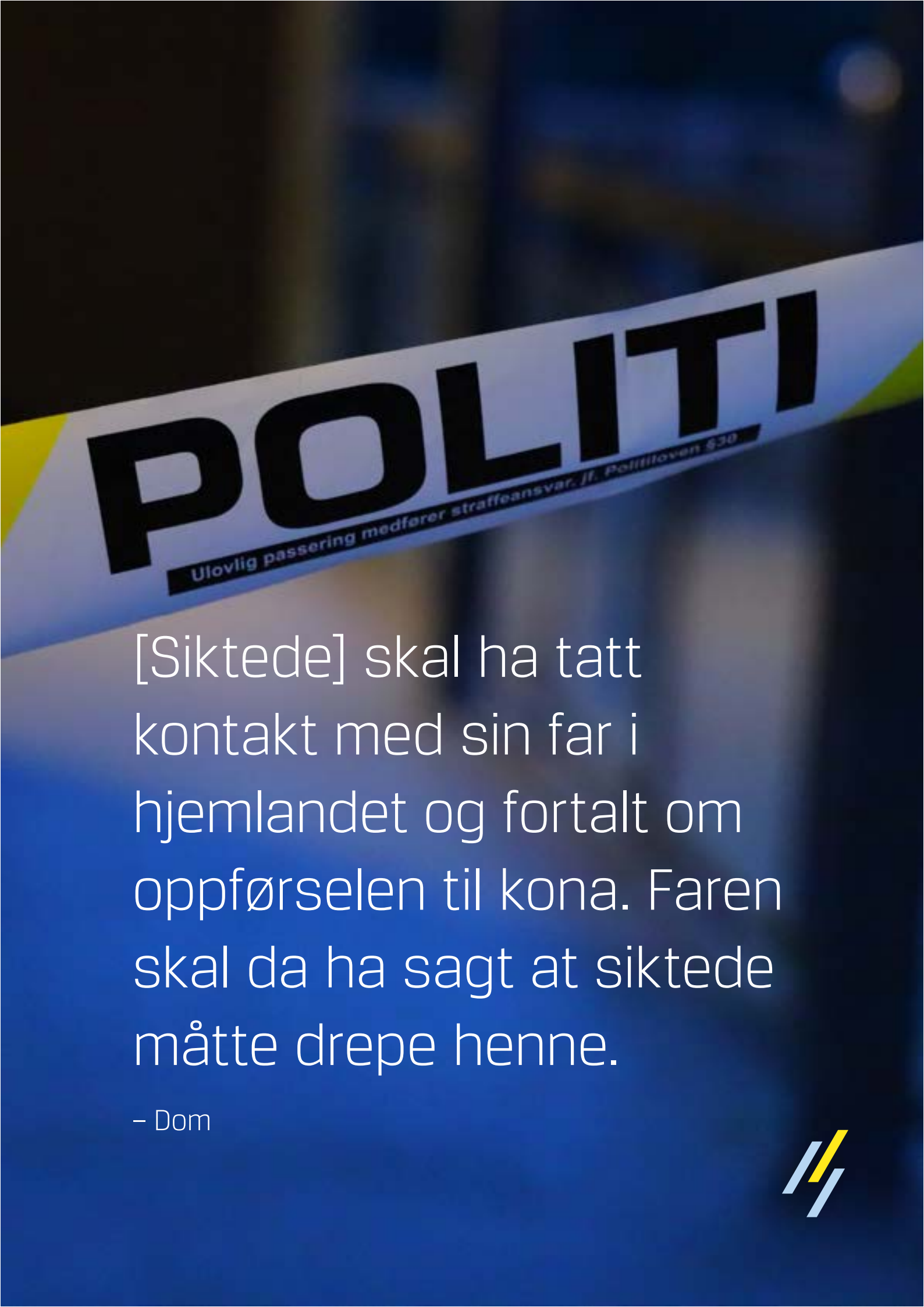

[Siktede] skal ha tatt kontakt med sin far i hjemlandet og fortalt om oppførselen til kona. Faren skal da ha sagt at siktede måtte drepe henne.

– Dom

partnerdrapene i vårt utvalg, ser vi at 9 av disse ble begått med kniv. Dette er sammenfallende med funn i sakene til Partnerdrapsutvalget, der også halvparten av drapene i de 19 sakene som gjennomgått ble begått med kniv.[62]

I mange av sakene har gjerningspersonen benyttet svært grov vold og forårsaket stor skade på offerets overkropp, hals og hode. I 11 av de 16 drapene der kniv var drapsvåpenet, viser obduksjonen over 10 knivstikk, i fem av sakene er det brukt over 20 knivstikk, i to av sakene over 40 knivstikk. I åtte av knivdrapene er det påført store skader på offerets halsregion, og i fire av sakene tyder skadene på at gjerningspersonen har forsøkt eller har lyktes i å skjære over halsen på offeret. Sitater fra enkelte dommer beskriver dette:

> *Drapet kan beskrives som torturlignende handlinger* - Dom

> *Drapet er begått på en måte som kan karakteriseres som bestialsk. [Fornærmede] ble tilført flere dype øksehugg* - Dom

> *Retten finner ikke annet begrep enn maltraktering av [fornærmedes] hode dekkende* - Dom

> *Drapet må beskrives som grotesk, gruoppvekkende og preget av å være en ren henrettelse. Selve drapshandlingen er i seg selv så brutal at den isolert sett innebærer at det foreligger særdeles skjerpende omstendigheter - Dom*

Planmessighet

Et sentralt element i æresdrap er at drapshandlingen er veloverveid og planlagt, ikke affektutløst. Indikatorer på denne type planlegging kan eksempelvis være at drapsvåpenet er anskaffet i forkant av drapet, tidspunktet virker nøye utvalgt, offerets bevegelser er kartlagt, eller det er foretatt bestemte økonomiske transaksjoner. Vi har sett nærmere på hvordan planleggingselementet er gjenspeilet i dommene.

Planmessigheten vil være beskrevet ulikt i dommene avhengig av gjerningstidspunktet. Dette skyldes at den tidligere straffeloven av 1902 omhandlet begrepet overlegg eksplisitt som et av flere forhold som påvirket straffeutmålingen, mens begrepet «overlagt» ble fjernet i den nye drapsbestemmelsen som trådte i kraft 1. oktober 2015.[ah] I forarbeidene til den nye drapsbestemmelsen heter det imidlertid at hvorvidt drapet ble begått med overlegg eller var planmessig utført er blant momentene som skal vurderes som straffeskjerpende omstendigheter.[ai]

19 av de 26 gjerningspersonene begikk drapet før 1.10.2015. 9 av disse ble dømt for overlagt drap. For ytterligere tre av gjerningspersonene ble strl. § 233 annet ledd anvendt på grunn av andre skjerpende omstendigheter ved drapshandlingen. I en av disse sakene ble det ikke diskutert hvorvidt drapet var en planlagt handling eller ikke. De resterende 7 gjerningspersonene ble ikke dømt for å ha begått drapet med overlegg, men en av disse sakene ble likevel

---

ah Straffeloven av 22. mai nr. 10, 1902 lyder:» §233. Den, som forvolder en andens Død, eller som medvirker dertil, straffes for Drab med Fængsel i mindst 6 Aar. Har den skyldige handlet med Overlæg, eller har han forøvet Drabet for at lette eller skjule en anden Forbrytelse eller unddrage sig Straffen for en saadan, kan Fængsel inntil 21 år anvendes.»

ai Justis- og politidepartementet. 2008. Ot.prp.nr.22 (2008-2009). Øvrige momenter er eksempelvis om drapet ble begått på en særlig graverende måte, om det ble begått for å lette eller skjule et annet lovbrudd, eller ble begått for å unndra seg straff for et annet lovbrudd.

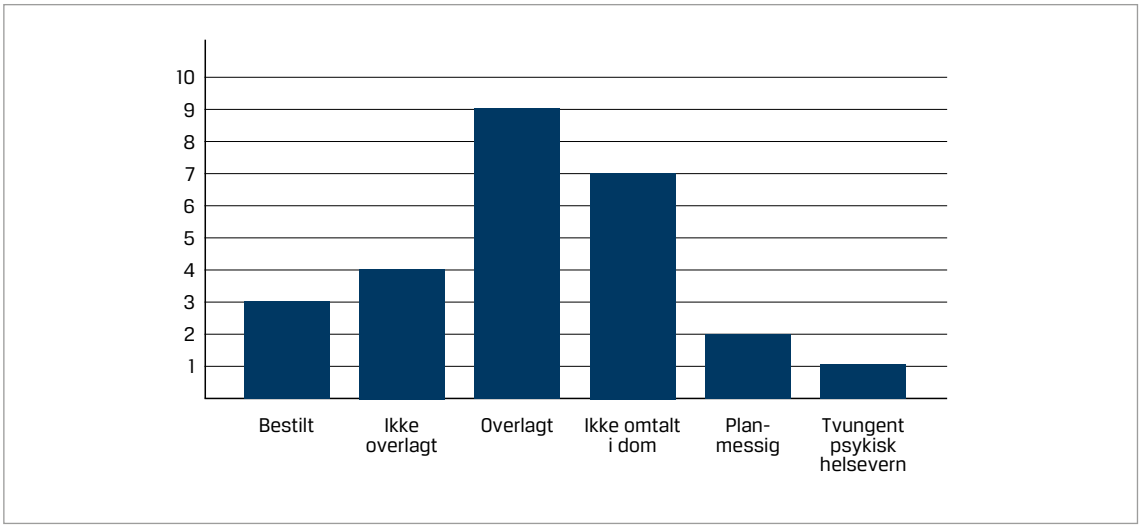

Figur 8: Gjerningspersoner fordelt på grad av overlegg/planmessighet (N=26)

karakterisert som planmessig. I en av sakene ble gjerningspersonen vurdert å være strafferettslig utilregnelig på gjerningstidspunktet og derfor dømt til tvungent psykisk helsevern.

7 av de 26 gjerningspersonene begikk drapet etter 1.10.2015. I dommene mot 4 av de 7 gjerningspersonene er drapet beskrevet som overlagt eller planmessig. I de resterende 3 sakene ble flere skjerpende omstendigheter diskutert, for eksempel drapets brutale karakter, at det fant sted i fornærmedes eget hjem, samt barns tilstedeværelse under drapshandlingen. I hvilken grad drapet var planlagt, ble imidlertid ikke diskutert i disse tre dommene.

Figur 8 viser hele utvalget av saker, fordelt på rettens vurdering av gjerningspersonens overlegg eller planmessighet. Av figuren ser vi at for 14 av de 26 gjerningspersonene har retten vurdert at drapet var begått med overlegg, planmessighet eller bestilt. For 4 av gjerningspersonene har retten i større eller mindre grad vurdert spørsmålet om overlegg, og deretter konkludert med at drapet ikke var overlagt. For 7 av gjerningspersonene foreligger det i dommen ingen diskusjon eller vurdering om hvorvidt drapet var planlagt.

Gjerningspersonen melder seg selv

Ved æresdrap vil det å melde seg selv til politiet rett etter handlingen være i pakt med god æresdrapstradisjon da man skal stå ved sin handling.[63] Gjerningspersonen vil likevel ofte fornekte selve æresmotivet av årsaker som er nærmere beskrevet i 4.3.

20 av de 26 gjerningspersonene meldte seg selv til politiet kort tid etter drapet, eller begikk drapet i det offentlige rom. I noen av sakene tok gjerningspersonen seg tid til å vaske seg, skifte klær og kontakte familiemedlemmer før de kontaktet politiet. I en av sakene dro gjerningspersonen til utlandet umiddelbart etter drapet, men returnerte til Norge etter kort tid for rettergang og pådømmelse. Tre av gjerningspersonene forsøkte aktivt å skjule drapet, mens i en sak bestilte de tre gjerningspersonene drapene som ble begått i utlandet.

Det finnes ingen oversikt over i hvilken grad gjerningspersonen aktivt melder seg selv etter drapshandlingen i Norge, det er derfor vanskelig å sammenligne denne modusen opp mot andre drap og si noe om hvor vanlig/uvanlig dette er. Resultatet av at gjerningspersonen melder seg selv, kan for øvrig bli at gjerningspersonen får avkortet straffen på grunn av vedkommendes bidrag

til etterforskningen, snarere enn at et eventuelt æresmotiv fører til at straffeutmålingen blir skjerpet.

Påfølgende selvmord

Ingen av gjerningspersonene i vårt utvalg tok sitt eget liv i forbindelse med drapet.

Rapportering fra Kripos viser at i perioden 2000-2020 tok 60 (8,8 %) av de totalt 680 gjerningspersonene sitt eget liv i forbindelse med et drap de hadde begått. I Partnerdrapsutvalget sitt utvalg på 19 saker var det ingen drap med påfølgende selvmord, selv om gjerningspersonen i 3 saker forsøkte å ta sitt eget liv (eller skadet seg selv med vilje) i forbindelse med selve drapshandlingen. I Vatnar m.fl. henvises det til en meta-analyse som sier at sannsynligheten for at en person tar sitt eget liv etter å ha drept, er åtte ganger høyere ved partnerdrap enn ved drap generelt.[64]

Tilregnelighet

Straffelovens § 20 slår fast at en lovbryter ikke skal straffes hvis vedkommende ikke har skyldevne, for eksempel hvis vedkommende er utilregnelig på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand, sterk bevissthetsforstyrrelse eller høygradig psykisk utviklingshemming.[aj] Dersom det er tvil om gjerningspersonens tilregnelighet, kan rettsoppnevnte sakkyndige først gjennomføre en foreløpig undersøkelse, der det eventuelt anbefales gjennomføring av en fullstendig rettspsykiatrisk undersøkelse. I kombinasjon med øvrig bevisførsel utgjør undersøkelsen rettens grunnlag i vurderingen av hvorvidt gjerningspersonen skal vurderes som utilregnelig, og i så fall dømmes til tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg.[ak]

22 av de 26 gjerningspersonene ble underlagt en prejudisiell undersøkelse eller full rettspsykiatrisk utredning om tilregnelighet som følge av sitt adferdsmønster under drapshandlingen. Én av de 26 gjerningspersonene ble vurdert som utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern.[al]

Med unntak av én sak har altså retten konkludert med at samtlige gjerningspersoner i vårt utvalg var tilregnelige. I enkelte saker har vi imidlertid registrert uenighet blant oppnevnte sakkyndige og/eller annet helsepersonell vedrørende gjerningspersonens tilregnelighet. Flere gjerningspersoner har blitt diagnostisert med ulike personlighetsforstyrrelser og/eller posttraumatisk stressyndrom (PTSD). Dette er imidlertid ikke diagnoser som påvirker skyldevne, men som likevel kan ha hatt betydning for gjerningspersonens adferdsmønster.

---

aj Ifølge Riksadvokaten bør ikke påtalemyndigheten i politiet ha en høy terskel for å utrede siktedes tilregnelighet. Dette gjelder ikke minst terskelen for å innhente foreløpig rettspsykiatrisk undersøkelse, jf. straffeprosessloven § 165 fjerde ledd. Kilde: Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2020.

ak Det er viktig å merke seg at de sakkyndige kun skal gi veiledning til påtalemyndigheten om siktedes tilstand, det er retten som konkluderer med en eventuell utilregnelighet. Det er også opp til rettens skjønn å avgjøre reaksjonstype som vil være mest hensiktsmessig; tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg. I denne vurderingen skal retten legge vekt på graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne. Kilde: Straffeloven § 20.

al I arbeidet med utvalget har vi vært gjennom en tilsvarende sak, men den er ikke inkludert fordi vi ikke kan påvise familiens involvering.

Omfanget av rettspsykiatriske undersøkelser i vårt utvalg sammenfaller med andre undersøkelser. Eksempelvis viser rapportering fra Kripos at 76 prosent av alle gjerningspersonene i 2022 ble underlagt enten prejudisiell eller full rettspsykiatrisk undersøkelse.[am] Videre viser Partnerdrapsutvalget at det i deres 19 saker ble gjennomført en prejudisiell observasjon i 95 prosent av sakene, og en fullstendig rettspsykiatrisk undersøkelse i 68 prosent av disse. Én person ble vurdert som utilregnelig.

Straffeutmåling

Strafferammen for forsettlige drap er 8 til 21 år jf. strl. § 275. Frem til 2010 var normalstraffen[an] for forsettlig drap i Norge ti års ubetinget fengsel, mens den etter 2010 har vært tolv års ubetinget fengsel.[65] Straffeutmålingen påvirkes av eventuelle skjerpende eller formildende omstendigheter, jf. strl. §§ 77 og 78.

Med unntak av to gjerningspersoner har alle de 26 gjerningspersonene i vårt utvalg blitt idømt en ubetinget fengselsstraff, hvorav den laveste dommen var 9 år, og den høyeste 21 år. De to øvrige gjerningspersonene ble dømt til henholdsvis forvaring i 18 år, og tvungent psykisk helsevern. De 24 gjerningspersonene som ble idømt en ubetinget fengselsstraff, fikk en straff på gjennomsnittlig 16,7 år.

Skjerpende omstendigheter har i flere av sakene i utvalget vært knyttet til barns tilstedeværelse og omstendighetene rundt drapshandlingen, herunder planlegging og selve gjennomføringen av drapshandlingen. I enkelte saker har retten avkortet dommen på grunn av gjerningspersonens bidrag til etterforskningen, eksempelvis ved at de har meldt seg selv til politiet og avgitt en detaljert tilståelse.

---

am Rapportering fra Kripos, 15. mars 2023. Det foreligger ikke rettskraftige dommer i disse sakene, så det er ikke klart hvor stor andel av gjerningspersonene som blir erklært utilregnelige.

an Med «normalstraff» menes straff for drap uten særlig formildende eller skjerpende omstendigheter.

KAPITTEL 5: VURDERINGER

I dette kapittelet vil vi presentere sentrale vurderinger basert på funnene i kapittel 4.

Æresdrapene utgjør en betydelig andel av drap i nære relasjoner i Norge

I henhold til vårt indikatorsett har det blitt begått minst 24 æresdrap i Norge i perioden 01.01.2000-21.11.2022. Disse 24 sakene utgjør 3,8 prosent av det totale antallet drapssaker i Norge for samme tidsperiode.

Som nevnt innledningsvis var det registrert 619 drapssaker i perioden 01.01.2000-21.11.2022. 294 av disse var drap i nære relasjoner, og i 92 av disse igjen hadde gjerningsperson og/eller offer en annen landbakgrunn. Av de 92 sakene vi har sett på, ble 24, altså 26 prosent, identifisert som potensielle æresdrap. Dette innebærer at minst 8 prosent av det totale antallet drap i nære relasjoner for perioden er potensielle æresdrap. Selv om det faktiske antall æresdrap som initieres eller begås i Norge, fortsatt er ukjent, kan man basert på disse funnene vurdere at æresdrapene utgjør en betydelig andel av drap i nære relasjoner i Norge.

Hadde vi brukt indikatorsettet på flere saker, ville vi sannsynligvis ha identifisert flere æresdrap i uttrekket fra drapsoversikten. Verdien av å benytte indikatorsettet på *nye* saker vurderes for øvrig som større. Sannsynligvis foreligger det et uutnyttet forebyggingspotensiale ved å identifisere nye drapssaker som æresdrap, da det i en familie som har vist seg villig til å drepe for ære, også potensielt finnes andre familiemedlemmer som lever under fysisk og psykisk vold. Dersom politiet avdekker et æresmotiv underveis i en drapsetterforskning, og tilbyr vitner og andre familiemedlemmer adekvate sikkerhetstiltak, vil man kunne forebygge og forhindre ny vold.

Lang botid og tilknytning til arbeidsliv reduserer ikke risikoen for æresdrap

I utvalget ser vi at et flertall av gjerningspersonene har bodd i Norge i flere år og var i arbeid på drapstidspunktet. Eksempelvis ser vi at gjerningspersonene med pakistansk landbakgrunn i gjennomsnitt har bodd i Norge i 26 år. Gjennomsnittlig har gjerningspersonene bodd i Norge i 15 år og ofrene i 12 år.[ao] Opplysninger fra sakene vitner om at på tross av, eller kanskje på grunn av, flere år i Norge, så strever flere gjerningspersoner med egne og andres forventninger om opprettholdelse av sin posisjon som overhode i familien. Sakene underbygger altså ikke at lang botid i Norge påvirker risikoen for æresrelatert vold og drap. Dette må ses i sammenheng med enkelte forskningsartikler som peker på at noen diasporaer har vist seg å bli mer konservative enn de i hjemlandet som følge av behovet for å bevare egen kultur og identitet.[66]

På bakgrunn av ovennevnte funn vurderes det at lang botid og tilknytning til arbeidslivet ikke reduserer risikoen for æresrelatert vold og æresdrap.

ao Afghanistan 7 år, Irak 9, Iran 10 og Syria 9

Æresdrap er organiserte drap hvor svært få medvirkere har blitt dømt

Æresdrap er organiserte drap hvor familien ofte har medvirket direkte til selve drapshandlingen, og hvor offeret har vært utsatt for fysisk og psykisk vold fra en eller flere familiemedlemmer i lengre tid før drapet. I et flertall av sakene i vårt utvalg har gjerningspersonen meldt seg selv og innrømmet straffeskyld. Samtidig ser vi også at i svært mange av sakene har familie og slekt kjent til drapstrusler i forkant av drapet, medvirket til selve drapshandlingen og/eller motarbeidet rettsvesenet.

I kun én av sakene i vårt utvalg har flere enn gjerningspersonen blitt etterforsket eller dømt for medvirkning. Den kollektive motivasjonen og involveringen i drapene har altså sjelden blitt avdekket av politiet. Det vurderes at dette i all hovedsak skyldes at fokuset under etterforskning og påtale som regel har vært rettet inn mot én gjerningsperson, og at familie og gjerningsperson bevisst dekker over eventuelle medvirkere til drapet. Siden familien ofte er delaktig i den kriminelle handlingen, og volden som regel har skjedd uten at det har vært andre vitner enn familien til stede, er det vanskelig å finne bevis.

I flere av sakene er det tydelig at flere familiemedlemmer har samarbeidet om drapet på tvers av landegrenser. Dette har imidlertid ikke utløst anvendelse av strl. § 79c. Denne bestemmelsen omhandler organisert kriminalitet, og definerer en organisert, kriminelle gruppe som et samarbeid mellom minst tre personer. I en æreskultur, hvor planleggingen og beslutningen om represalier mot den som har brutt æresnormen, gjerne tas i en større familiegruppe, stiller vi spørsmålstegn ved om denne bestemmelsen kunne være anvendt. Dette er også omhandlet i veilederen for etterforskning av æresrelatert vold og kriminalitet som er utarbeidet ved Oslo politidistrikt.[67]

Vi vurderer at et større fokus på medvirkere i æresdrapssaker vil kunne ha forebyggende effekt i familier der æresrelatert vold og trusler om drap er pågående.

Avdekking av æresmotivet kan ha betydning for straffeutmålingen

Høyesterett fastslo i 2019 at et æresrelatert motiv kan ha særlig betydning for straffeutmålingen «… fordi dette underbygger truslenes alvor og fordi slike trusler ikke er situasjonsbestemte, men vedvarer over tid.»[68]

I kun fem av de 24 sakene i vårt utvalg har retten konkludert med at gjerningspersonen har vært motivert av ære. Det kan, som kapittel 4.3 viser, være flere årsaker til at retten ikke avdekker, eller finner det relevant å diskutere æresmotivet i saken.

For det første vil gjerningspersonen selv ønske å benekte æresmotivet, ettersom påvisning av et slikt motiv vil kunne være straffeskjerpende i saken. En annen grunn til at gjerningspersonen ikke vil ønske at æresmotivet fremkommer i saken, er hensynet til familien. Å snakke om årsaken til vanæren familien mener de har blitt utsatt for anses som et tabu, og noe man ikke gjør offentlig.

For det andre kan det være krevende for politiet å avdekke et æresmotiv uten tilstrekkelig fenomen og kulturforståelse. Uten en slik forståelse vil et æresdrap ofte fremstå som en ulogisk og irrasjonell handling. Æresdrap har imidlertid sin knallharde logikk, hvor reaksjonsmønsteret er rasjonelt og konsistent ut fra gjerningspersonens ståsted. [69] Professor Unni Wikan har i flere av sine bøker trukket frem manglende kulturforståelse som en årsak til hvorfor æresmotivet blir ignorert i norsk rett. Som sakkyndig uttalte hun seg tydelig om dette i en potensiell æresdrapssak: «Hva mener jeg retten gjorde feil? Man valgte å forholde seg

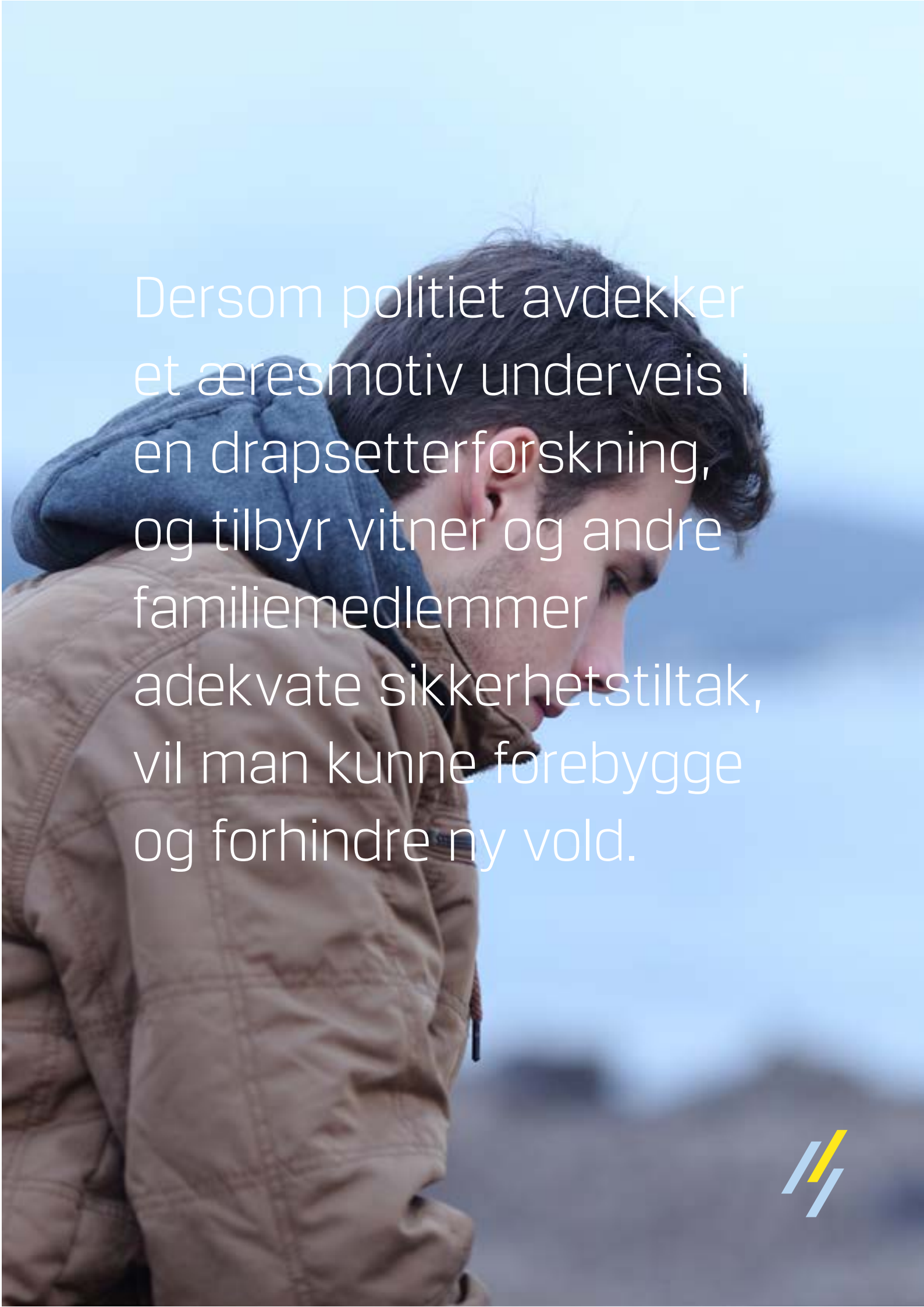
Dersom politiet avdekker
et æresmotiv underveis i
en drapsetterforskning,
og tilbyr vitner og andre
familiemedlemmer
adekvate sikkerhetstiltak,
vil man kunne forebygge
og forhindre ny vold.

til forhold som er velkjente i norske draps saker, rus og økonomi, og utelukke andre mulige forklaringsfaktorer».[70]

Avdekking av et æresmotiv under etterforskningen krever også et fokus på planmessigheten i handlingen, altså i hvilken grad handlingen var planlagt. Med et slikt fokus vil også eventuelle medvirkere lettere bli avdekket. I både tidligere og nåværende drapsbestemmelse i straffeloven er planmessighet et av flere momenter som skal vurderes av retten som potensielle straffeskjerpende omstendigheter. Andre slike omstendigheter er hvorvidt drapet ble begått på en særlig graverende måte, om det ble begått for å lette eller skjule et annet lovbrudd, eller ble begått for å unndra seg straff for et annet lovbrudd.[71]

I vårt utvalg vurderte retten at 11 av de 26 gjerningspersonene hadde begått drapet med overlegg eller planmessighet. Mot syv av gjerningspersonene ble ikke planmessighet diskutert i dommen. Dette kan skyldes at andre straffeskjerpende omstendigheter har gjort seg gjeldende, som for eksempel drapets brutale karakter og at det ble begått med barn til stede.

Vi vurderer at et større fokus på planmessighet og medvirkere, selv i saker hvor dette ikke anses som nødvendig ut fra sakens karakter, hadde ført til avdekking av et æresmotiv. Dersom etterforskningen avdekker at gjerningspersonens motiv var forbundet med familiens ære, og at drapshandlingen var en kollektiv beslutning, vil dette kunne få betydning for straffeutmålingen i saken så vel som for antall dømte i saken.

Æresdrap er varslede drap

Som funnene i rapporten viser, har offeret i halvparten av sakene anmeldt gjerningspersonen før vedkommende ble drept. I seks saker ble offeret drept i løpet av noen måneder etter at vedkommende anmeldte forholdet. Dette innebærer at et flertall av sakene i vårt utvalg er varslede drap.

I flere av sakene har ofrene forklart til politiet at trusselen kommer fra flere enn gjerningspersonen alene. Likevel har forebygging og etterforskning i alle sakene, foruten to, rettet seg inn mot én gjerningsperson. Våre undersøkelser viser at politiet i liten grad har brukt risikoverktøyene SARA (2013) og PATRIARK (2017) i sakene. Av seks saker hvor det skulle vært foretatt en SARA-vurdering, ble det kun utarbeidet én vurdering. Ikke i noen av de aktuelle sakene har det blitt utarbeidet en PATRIARK-vurdering. Dette indikerer at ingen av disse sakene har blitt identifisert som æresrelatert vold, og at trusselnivået har blitt vurdert deretter.

Våre funn viser at forebygging av æresrelatert kriminalitet er en krevende oppgave for politiet og hjelpeapparatet, og at det finnes få varige løsninger for de som er utsatt fra trusler fra hele familien. Det kan synes som at ofrene i utvalgets 17 partnerdrapssaker har vært bundet av forventninger fra venner og familie om å bli i relasjonen, og at de risikerer å miste hele sitt sosiale nettverk dersom de velger å gjøre det slutt. Dette vanskeliggjør et brudd, og kompliserer de forebyggende tiltakene sammenlignet med andre partnervoldssaker. Det viser seg også at trusselnivået i våre 24 saker har vedvart over tid. En høyere andel av gjerningspersonene og ofrene i vårt saksutvalg hadde allerede gått fra hverandre på drapstidspunktet sammenlignet med utvalget i partnerdrapssakene. Dette er et interessant funn da forebygging av partnervold tradisjonelt sett primært har rettet seg inn mot selve bruddfasen.

Som rapporten viser, har familien i 20 av 24 saker kjent til konkrete drapstrusler eller drapsplaner i forkant av drapet. Dette innebærer at familien potensielt har unnlatt å overholde avvergingsplikten, noe som muligens kunne forhindret drapet. Punkt b utgjør i avvergingsplikten for øvrig en utfor-

dring spesielt i forbindelse med æresdrap da den innebærer at avvergingsplikten ikke inntrer dersom familien selv risikerer siktelse eller tiltale, enten for handlingen som søkes avverget, eller som følge av selve avvergehandlingen. Dette er ofte tilfelle ved æresdrap, hvor drapsforsettet er uttalt, handlingen har støtte hos medlemmer av storfamilien, og det er foretatt praktiske skritt for gjennomføringen.

Vi vurderer at flere æresdrap kan forebygges dersom riktige risikovurderingsverktøy blir brukt, og påfølgende adekvate tiltak blir iverksatt av politiet.

Manglende avdekking av æresmotivet svekker tilliten til myndighetene

Vår gjennomgang viser at det i flere av sakene foreligger informasjon som indikerer at det i tillegg til gjerningspersonen er flere

personer som har begått lovbrudd som for eksempel familievold, frihetsberøvelse, voldtekt, trusler eller tvang. Det foreligger også informasjon om klare medvirkere til drapet og vitners motarbeiding av rettsvesenet. Eksempelvis er det i minst syv av sakene informasjon om at familiemedlemmer har avgitt falsk forklaring, eller trukket tilbake sine forklaringer etter press/trusler fra familien. I flere saker ser vi også at mange av gjerningspersonene har blitt utsatt for langvarig psykisk press, og blitt tvunget av flere i fellesskap til å utføre selve drapshandlingen. Politiet har kun i begrenset grad fulgt opp disse lovbruddene, og har dermed ikke avdekket primære og sekundære trusselutøvere som påvirker vitner og «trekker i trådene».

Ikke bare sender politiets manglende evne til å avdekke og forebygge disse sakene som æressaker uheldige signaler om at de som er direkte involvert, slipper unna straff, men det svekker også vitner og ofres tiltro til at politiet evner å ta sakene på alvor og beskytte deres rettigheter. Vi vurderer at dette svekker den generelle tilliten til hvordan den norske rettsstaten behandler disse sakene. Dette er uheldig, da etterforskning og iretteføring av disse sakene er viktig, ikke bare av hensyn til de fornærmede, men også for å forebygge og ivareta den allmennpreventive virkningen dette kan ha.

Identifiserte informasjonshull

Manglende identifisering og registrering av æresrelatert kriminalitet i politiets systemer

Våre undersøkelser viser at det kan ha blitt begått eller bestilt minst 24 æresdrap i Norge de siste 20 årene, men at svært få av disse sakene er identifisert, etterforsket og iretteført som æresdrap av politi- og påtalemyndighet. Ved gjennomgang av sakene har det vært spesielt vanskelig å finne informasjon vedrørende æresmotivet og familiens involvering. Dette kan skyldes manglende registrering av æresrelatert kriminalitet i politiets registre[ap], og mangelfull informasjon og fokus på æresmotivet i straffesaksdokumentene. Eksempelvis ser vi at potensielle medvirkere kan ha blitt nevnt i avhør av vitner, men at politiet ikke har fulgt opp dette sporet da disse har befunnet seg i utlandet eller vært vanskelige å få tak i.

Vår gjennomgang av sakene indikerer samlet sett at politiet har hatt manglende kompetanse og fenomenforståelse om æresrelatert kriminalitet, noe som kan ha medført at det ikke har blitt foretatt relevante etterforskningsskritt. Vi vurderer at politiet kunne ha skaffet til veie denne informasjonen dersom de i større grad hadde forfulgt de involvertes konfliktlinjer tilbake i tid, samarbeidet med utenlandske politimyndigheter og involvert relevant spesialistkompetanse.[aq]

Æresdrap av/mot norske statsborgere i utlandet

Flere av de europeiske granskningene har vist at æresdrap gjennomføres i hjemlandet hvis regelverket der understøtter æresdrap.

Det finnes per dags dato ingen offisiell oversikt over norske statsborgere som er drept eller tiltalt for drap i utlandet. Dette har sammenheng med at det ikke er regelfestet at norsk politi skal varsles dersom en norsk borger er savnet eller blir drept i utlandet, og det er derfor opp til hvert enkelt land om dette gjøres. VG og Stavanger Aftenblad

ap I STRASAK og BL registreres ikke motiv.

aq Dette kan være fagspesialister i politiet eller sakkyndige vitner under selve rettsforhandlingen.

publiserte i 2021 en oversikt som viste at minst 87 sivile nordmenn har blitt drept i utlandet i perioden 2000-2021.

Det er Kripos bekjent ikke utført undersøkelser om noen av drapene av/mot nordmenn i utlandet, kan være æresdrap. Det finnes heller ikke en samlet oversikt over norske statsborgere som er savnet i utlandet eller ufrivillig har blitt etterlatt i hjemlandet og bedt norske ambassader om hjelp. Tall fra Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold viser imidlertid at det trolig er snakk om et betydelig antall. For 2022 utgjorde de såkalte «utenlandssakene"[ar] 23 % (208 saker) av alle deres saker.[72]

Det er følgelig vanskelig å fastsette hvor mange norske statsborgere som har blitt drept for ære i utlandet i den aktuelle perioden. En hypotese er at en betydelig andel av norske æresdrap utføres i utlandet, og at dette spesielt gjelder statsborgere med tilknytning til land som har eksisterende regelverk som understøtter æresdrap. For vårt utvalg gjelder dette spesielt land som Pakistan, Iran og Irak.

Vi vurderer at norske statsborgere kan ha blitt drept for ære i hjemlandet uten at norske myndigheter har fått kjennskap til dette. Vi vet derfor for lite om omfang og praksis tilknyttet æresdrap av eller mot norske borgere på tvers av landegrenser.

Æresdrap fordekt som ulykker og selvmord

Æresdrap blir i noen tilfeller forkledd som ulykker eller selvmord.[73] Vi har sett eksempler på dette i naboland som Sverige, hvor undersøkelser viste at minst ti potensielle æresdrap ble fordekt som balkongfall i perioden 2006-2013.[74]

Lignende undersøkelser har ikke blitt utført i Norge. Ifølge dødsårsaksregisteret ble det utført 610as selvmord i 2022, hvorav 174 var kvinner og 436 menn.[75] Med mindre det har vært mistanke om at noe kriminelt har funnet sted, har ikke disse selvmordene blitt etterforsket av politiet, og det foreligger følgelig ingen informasjon i politiets registre vedrørende dødsfallene.

Vi vurderer at æresdrap kan ha blitt fordekt som selvmord eller ulykker også i Norge. Oslo politidistrikt har rapportert at det under avhør i flere av deres æresmotiverte straffesaker har fremkommet opplysninger om at personer skal ha blitt oppfordret til selvmord for å skåne familien. Dette utgjør følgelig et betydelig informasjonshull hva gjelder omfang, gitt tallene det vises til ovenfor.

Indikatorsett for identifisering av æresdrap

Formålet med rapporten har vært å utarbeide et indikatorsett som kan benyttes av politi og påtalemyndighet for å identifisere æresdrap. Som nevnt i metodekapittelet besto det opprinnelige[at] indikatorsettet av 16 indikatorer som vi mente at kunne benyttes for å skille æresdrapssaker fra andre drapssaker. I den neste delen av rapporten, vil vi presentere det endelige indikatorsettet på 12 indikatorer. For en detaljert gjennomgang av hver enkelt indikator og funnene tilknyttet disse, se vedlegg 2: *Gjennomgang av indikatorene.*

---

ar Kategorien brukes både i saker der det er frykt for at den utsatte skal bli tatt med til utlandet og bli tvunget til å være der ufrivillig, og i saker der det er mistanke om at den utsatte er i utlandet, og blir hindret fra å reise tilbake til Norge.

as I 43 av disse selvmordene var dødsårsak oppgitt som «sprang fra høyt sted».

at Se vedlegg 1

POLITIET
KRIPOS

Indikatorsett for identifisering av æresdrap

Del 2

Indikatorer knyttet til æresmotivet		
Nr	**Indikator**	**Score**
1.1	***Ære oppgis som motiv*** Gjerningsperson eller vitner oppgir at det foreligger et æresmotiv. **Måleparameter** · Gjerningsperson eller vitner oppgir i avhør at det foreligger et æresmotiv · Offeret har i tidligere anmeldelser nevnt at gjerningspersonen har utøvd vold eller kommet med trusler på bakgrunn av ære	J/M/N
1.2	**Tidligere æresrelatert vold** Familien har tidligere utøvd vold/æresrelatert vold mot offeret og/eller andre i nær familie. «Nær familie» er her definert som offer og gjerningspersons mor, far og/eller søsken. «Æresrelatert» betyr i denne sammenheng vold som er initiert og legitimert av patriarkalske familie- og slektskapstradisjoner, dvs. norm om jomfruelighet, renhet, kvinners rolle, kollektivets rettigheter over individet og respekt for familiens overhode. **Måleparameter** · Konkrete voldshandlinger som: Tvangsekteskap, ekstrem sosial kontroll av flere familiemedlemmer, frihetsberøvelse, kjønnslemlestelse · Voldsbruk som legitimeres/forklares ut fra; religion, kultur, norm om jomfruelighet, renhet, kvinners rolle, kollektivets rettigheter over individet, krav for hvordan man skal te seg og kle seg, respekt for familiens overhode og mannens plikt/rettighet til å oppdra familien · Øvrige søsken/slekt har en forhistorie med bekymringsmeldinger fra barnevern/skole · Slekt/gjerningsperson utøver høy grad av kontroll over offeret · Aktuelle handlinger: vold, psykisk vold, trusler, begrensing av bevegelsesfriheten, seksuelle overgrep, regime · Gjerningsperson har kontroll over offerets bankkonto og økonomi, herunder tvungen overføring av lønn og signering av lånedokumenter	J/M/N
1.3	**Offeret er beskyldt for handlinger som har påført familien vanære** Offeret har i forkant av drapet vært beskyldt for handlinger som vurderes å kunne påføre familien skam og vanære. I forkant av drapet ser man ofte en konflikteskalering, forsøk på brudd med familie/ektefelle, eller at fornærmede har tatt kontakt med myndigheter og hjelpeapparat. Dette gjør skammen offentlig kjent og resulterer i vanære. Offentliggjøringen kan regnes som triggerhendelser, men den reelle konflikten strekker seg over en lengre tidslinje, ofte over flere år. Gjerningspersonen oppgir gjerne et personlig motiv til politiet, mens det reelle motivet er familiens ære. **Måleparameter** · Det har i forkant av drapet skjedd hendelser som vurderes å kunne påføre familien vanære eller skam. Slike hendelser kan være: skilsmisse, barnefordeling, barn utenfor ekteskap, voldtekt, opposisjon mot familiens vilje, antatt utroskap, dårlig rykte, seksuell legning etc. · Fornærmede har i forkant av drapet tatt kontakt med myndigheter og hjelpeapparat	J/M/N

Indikatorer knyttet til æresmotivet		
	· Gjerningsperson eller familiemedlemmer uttrykker at offeret har påført familien skam eller vanære · Skammen er offentliggjort og har medført vanære · Gjerningspersonen kommer med uttalelser som at «alle» snakket om det · Æresmotivet uttrykkes overfor familie/nabolag, men ikke til politiet · Mindre triggerhendelser og bagatellmessige krangler oppgis som forklaring for enormt sinne/affekt, mens vitner utenfor familien kan oppgi at ære er den reelle årsaken	
1.4	**Familien har iverksatt tiltak for å forhindre vanære** Familie og slekt har i forkant av drapet iverksatt ulike tiltak for å forhindre vanære. Handlinger som umiddelbart ikke ser ut til å ha noen sammenheng med drapet, har over lengre tid vært en del av familiens plan for å forhindre vanære. **Måleparameter** · Fornærmede har i forkant av drapet blitt forsøkt tatt med til hjemlandet eller etterlatt i hjemlandet mot sin vilje · Fornærmede har i forkant av drapet blitt tvunget til å flytte og blitt sendt i «eksil» (kan være både innad i Norge og til utlandet) · Fornærmede har blitt forsøkt tvangsgiftet · Fornærmede og/eller gjerningsperson har hatt samtaler med imam for å finne løsninger · Det har vært forhandlingsprosesser og møtevirksomhet mellom gjerningspersonens og offerets familie i forkant av drapet · Det foreligger trusler mot offerets familie	J/M/N

Indikatorer knyttet til familiens involvering		
Nr	**Indikator**	**Score**
2.1	**Det finnes et kollektiv som legitimerer æresrelatert vold** Det eksisterer en æreskodeks og et bifallende publikum rundt gjerningspersonen som legitimerer æresrelatert vold, visste om vanæren, snakket om den og har forsterket gjerningspersonens følelse av skam og nederlag. **Måleparameter** · Slekt/gjerningsperson gir uttrykk for kulturelle, religiøse eller personlige verdier, oppfatninger eller tradisjoner som støtter eller unnskylder æresrelatert vold · Det uttales at «alle» snakket eller «visste» om æreskrenkelsen · Det er utøvd psykisk press	J/M/N
2.2	**Familien har hatt kjennskap til drapstrusler og/eller drapsplaner** Familie og vitner kjente til drapstrusler og eventuelle drapsplaner. **Måleparameter** · Uttalelser i avhør · Manglende forsøk på å stanse/forhindre drapet · Manglende overholdelse av avvergeplikten	J/M/N

Indikatorer knyttet til familiens involvering		
2.3	**Familien har medvirket til drapet** Slekten har aktivt eller passivt bistått drapet i ord eller gjerning. Dette gjelder både under planleggingen og utførelsen av drapet. Drapet fremstår som en sammensvergelse av personer som har felles interesse av å gjenreise sin ære. Drapet kan være «bestilt» av et familieoverhode, ofte av far/fars eldre bror. Gjerningspersonen er ofte den yngste i søskenflokken, helst under kriminell lavalder, eller en ugift som ikke har eget forsørgeransvar eller egne barn. **Måleparameter** · Gjerningspersonen har blitt oppfordret eller presset til å utføre drapet · Mor/far/familieoverhode kan være både pådriver og oppdragsgiver · Familieoverhode befinner seg i hjemlandet på gjerningstidspunktet · Stor møtevirksomhet telefon/internett/besøk med nær og fjern familie i forkant av drapet · Gjerningspersonen nekter å forklare seg, beskytter øvrig familie · Psykiske lidelser og stress før drapshandlingen som følge av press · Gjerningspersonen har konferert med øvrige familiemedlemmer i forkant. Dette kan vises gjennom reise til hjemlandet i forkant, teledata, og stor møtevirksomhet mellom gjerningspersonens og offerets familie i forkant av drapet · Medvirkning jf. straffelovens §15	J/M/N
2.4	**Familien har motarbeidet rettsvesenet** Familie og/eller andre vitner motarbeider etterforskningen og endrer/tilpasser/trekker tilbake forklaringene sine underveis. Vitner i saken blir truet/påvirket til å fortelle en omforent sannhet om hva som har skjedd og hvorfor. **Måleparameter** · Familien er skeptiske til politiets innblanding og lite samarbeidsvillige · Vitner trekker tilbake og endrer sine forklaringer. Liten vilje til å forklare seg etter hvert · Falsk forklaring · Familien forsøker å finne ut hvem som har sagt hva under avhør, søker innsyn og forsøker å kontrollere informasjonsflyten · Miljøet er preget av fryktkultur	J/M/N
2.5	**Drapet offentliggjøres for familien** Gjerningspersonen sender bildet av liket eller ringer til slekt/familie og informerer om at fornærmede er drept rett etter drapet. **Måleparameter** · Gjerningspersonen sender bilder/video til familie/bekjente · Teledata	J/M/N

Indikatorer knyttet til selve drapet		
Nr	**Indikator**	**Score**
3.1	**Drapet er planlagt** Det er indikasjoner på at drapet er planlagt i forkant. Drapet fremstår veloverveid og overlagt. **Måleparameter** · Drapsvåpen er kjøpt inn i forkant · Tidspunktet virker nøye utvalgt · Offerets bevegelser er kartlagt i forkant · Pengeoverføringer utføres rett før/etter drapet (betalt/bestilt drap) · Drapet er ikke spontant eller utført i affekt	J/M/N
3.2	**Gjerningspersonen melder seg selv til politiet kort tid etter drapet** Gjerningspersonen melder seg selv til politiet i etterkant og står for sin handling i pakt med god æresdrapstradisjon. Gjerningspersonen vil likevel ofte fornekte æresmotivet overfor myndighetene. **Måleparameter** · Gjerningspersonen melder seg selv til politiet · Gjerningspersonen har tatt seg tid til å skifte klær og stelle seg før vedkommende melder seg til politiet	J/M/N
3.3	**Påfølgende selvdrap** Gjerningspersonen forsøker å ta livet av seg selv kort tid etter drapet. Selvmordet må være en del av den samme handlingen som drapet, og skje innen 24 timer, for å regnes som et påfølgende selvmord Indikatoren svekker hypotesen om æresdrap	J/M/N

Skjema fylles ut på følgende måte:

JA: Det foreligger konkret informasjon om indikatoren.
MULIG: Det foreligger delvis eller ubekreftet informasjon om indikatoren.
NEI: Det foreligger ikke informasjon om indikatoren.

Foto: Politiet-OPD-5

AVSLUTNING

Rapporten viser at det sannsynligvis har blitt begått minst 24 æresdrap i perioden 2000–2022, men at svært få av disse sakene er identifisert og etterforsket som æresdrap av politi og påtalemyndighet.

Dette innebærer at æresmotivet og familiens involvering i drapene sjelden blir avslørt, og at potensielle medvirkere får gå ustraffet. Ikke bare sender dette uheldige signaler til dem som unnslipper straff, det svekker også den generelle tilliten til hvordan politi og påtalemyndighet etterforsker og forebygger æresrelatert kriminalitet. Dette er uheldig, da etterforskning og iretteføring av disse sakene er viktig av hensyn til den forebyggende og allmennpreventive virkningen dette kan ha.

Årsaker til at æresmotivet ikke avdekkes i sakene, kan være knyttet til manglende fenomenforståelse[au], men også til politiets kvalitetsmål for etterforskning, herunder effektiv utnyttelse av tid og ressurser.[av] Rapporten viser at det er gode grunner til at politi og påtalemyndighet bør bruke tid og ressurser på å avdekke om det foreligger et æresmotiv. For det første kan et æresmotiv få betydning for straffeutmålingen. For det andre er æresdrap organiserte drap hvor familien ofte har medvirket til selve drapshandlingen, og flere enn gjerningspersonen burde blitt etterforsket. For det andre er æresdrap organiserte drap hvor familien ofte har medvirket til selve drapshandlingen og flere enn gjerningspersonen burde blitt etterforsket. For det tredje er æresdrap varslede drap som potensielt kan forebygges ved bruk av riktige risikovurderingsverktøy og adekvate tiltak.

Avdekkingen av flere æresdrap kan bidra til å forebygge og forhindre ny vold, da det i en familie som har vist seg villig til å drepe for ære, potensielt også vil finnes andre familiemedlemmer som lever under fysisk og psykisk vold. For å etterforske og forebygge æresrelatert kriminalitet stilles det særlige krav til politiets arbeid og kompetanse. Vi håper at indikatorsettet som presenteres i denne rapporten, vil være et nyttig bidrag til dette.

---

au I flere sammenhenger har det blitt belyst at fenomenforståelse vedrørende æresrelatert kriminalitet mangler i politiet. I 2011 ga Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet ut en rapport om dilemmaer og utfordringer ved æresrelatert ekstrem kontroll, der de viste at manglende kompetanse om fenomenet kan resultere i at alvorlige saker avvises eller undervurderes. I den samme rapporten fremkommer det at over halvparten av politiets respondenter føler de har behov for mer kompetanse om emnet. Kilde: https://samforsk.no/publikasjoner/aeresrelatert-ekstrem-kontroll-dilemmaer-og-utfordringer.

av I Riksadvokatens rundskriv 1/2002 deles kvalitetsmålene for etterforskning opp i tre hovedkategorier; innholdsmessig kvalitet, rettsikkerhet og effektiv ressursutnyttelse. I drapssaker er kvalitetskravet ufravikelig, samtidig som det også skal være en ressursbevissthet. I æresdrapssaker melder gjerningspersonen seg ofte selv til politiet, og forklarer seg om de faktiske forhold rundt drapet. I disse sakene kan politiet bli stående overfor et dilemma vedrørende hvor mye ressurser som skal brukes på å gjøre ytterligere etterforskningsskritt for å få avdekket et æresmotiv.

SLUTTNOTER (REFERANSER)

1 HR-2019-440-A.
2 Politidirektoratet. 2020. *Etterretningsdoktrine for politiet.* Versjon 1.2.
3 Politidirektoratet. 2020.
4 Justis- og beredskapsdepartementet. 2020. P*artnerdrapsutvalgets utredning Varslede drap?* NOU 2020:17.
5 Vatnar. 2015. *Partnerdrap i Norge 1990-2012. En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap.* Oslo Universitetssykehus.
6 Wikan. 2008. Om ære. Oslo: Pax forlag; Chesler. 2010. Worldwide Trends in Honor Killings. *Middle East Quarterly*. Spring 2010, s. 3-11. Sist hentet 07.05.23: https://www.meforum.org/2646/worldwide-trends-in-honor-killings. Cheslers rapport er basert på analyser av 172 æresdrap og 270 ofre for perioden 1989-2009 og viser at familien var involvert i to tredjedeler av drapene.
7 Chesler. 2010. Cheslers rapport viser blant annet at familien i hjemlandet var involvert i 72 prosent av drapene som ble utført i Europa.
8 Wikan. 2008.
9 Chesler. 2010.
10 Wikan. 2003. *For ærens skyld. Fadime til ettertanke.* Universitetsforlaget.
11 Wikan. 2003.
12 Wikan. 2003.
13 Wikan. 2008.
14 AlQahtani, Almutairi, BinAqeel, Almutairi, Al-Qahtani og Menezes. 2022. *Honor Killings in the Eastern Mediterranean Region: A Narrative Review*. Healthcare 2023, årgang 11, nr. 1, s. 74.
15 Eck. 2002. *Purified by blood: honour killings amongst Turks in the Netherlands.* Amsterdam: Amsterdam University.
16 Robbers. 2008. *Forced Marriages and Honour Killings*. Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs. Brussel: European Parliament.
17 United Nations Population Fund. 2000. *State of World Population 2000. Lives Together, Worlds Apart: Men and Women in a Time of Change.*
18 United Nations Population Fund. 2000. De 14 landene var: Bangladesh, Brasil, Ecuador, Egypt, India, Israel, Italia, Jordan, Marokko, Pakistan, Sverige, Tyrkia, Uganda og Storbritannia.
19 Böhmecke. 2005. Terre des femmes. Studie: Ehrenmord; Hailé. 2007. Honour Killing. I*ts Causes & Consequences: Suggested Strategies for the European Parliament.* Directorate General External Policies of the Union. Brussel: European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/385527/EXPO-JOIN_ET(2007)385527_EN.pdf;
20 Begikhani. 2005. *Honour-based violence among the Kurds: The case of Iraqi Kurdistan.* I: Welchman, L. og Hossain. (Red.), «Honour»: Crimes, paradigms, and violence against women (s. 209-229). New York: Zed Books; Bindel. 2021: *'As if she had never existed': The graveyards for murdered women.* Artikkel publisert 8. Mars 2021 på Al Jazeera. Tilgjengelig

fra https://www.aljazeera.com/features/2021/3/8/as-if-she-had-neverexisted-the-graveyards-for-murdered-women ; D'Lima, Solotaroff, og Pande. 2020. *For the Sake of Family and Tradition: Honour Killings in India and Pakistan. Antyajaa: Indian Journal of Women and Social Change,* årgang 5, nr.1, s. 22–39, 2020. SAGE Publications; Landinfo. Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon. 2022. Temanotat. *Irak. Ære og æresrelatert vold;* The Danish Immigration Service & Landinfo. 2018. Kurdistan Region of Iraq (KRI): Women and men in honour-related conflicts. København: The Danish Immigration Service; Voller. 2014. Countering violence against women in Iraqi Kurdistan: state-building and transnational advocacy. *International Journal of Middle East Studies,* årgang 46, nr. 2, s. 351-372.

21 Robbers. 2008.

22 Wikan. 2008.

23 Halo Project Charity. 2023. Sist hentet 07.05.23: https://www.haloproject.org.uk/honour-based-violence-W21page-3

24 Landelius og Funke. 2006. *Balkongflickorna - framtvingade självmord i hederns namn.* Artikkel publisert av Sveriges Radio, 15.10.06. Tilgjengelig på: https://sverigesradio.se/artikel/965109

25 Runol. 2013.

26 Brandon og Hafez. 2008. Crimes of the Community. *Honour-based violence in the UK. Centre for Social Cohesion.* Sist hentet 07.05.23: https://www.civitas.org.uk/pdf/CrimesOfTheCommunity.pdf

27 Bjerkestrand. 2021. *Etterforskning av æresdrap.* Erfaringsbasert master i etterforskning. Politihøgskolen.

28 Bjerkestrand. 2021.

29 Bjerkestrand. 2021.

30 Gabrielsen, L. 2023. *Æresdrap eller familietragedie? Kulturnytt, NRK P2*. Sist hentet 07.05.23: https://www.nrk.no/kultur/aeresdrap-eller-familietragedie_-1.541021; Bredal. 2014. Ordinary vs Other violence? Conceptualising Honour Based Violence in Scandinavian Public Policies. Gill, Aisha (Red.). *Honour killing and violence. Theory, policy and practice.* s. 135-155. Palgrave Macmillan.

31 Storhaug og Steinsland. 1999. *Tvangsekteskap og æresdrap i det muslimske miljøet i Norge.* Rikets tilstand. TV 2.

32 03-002422AST-FROS

33 https://www.nrk.no/emne/iqbal-saken-i-pakistan-1.361484

34 07-138546MED-OTIR/06. Ikke publisert på lovdata.

35 16-007485AST-BORG/03.

36 D2358/19-202.

37 HR-2019-440-A. Se også: *Historisk æresdom i Høyesterett - far dømt for trusler mot datteren.* Artikkel publisert 11. april 2019 på NRKs nettsider. Sist hentet 07.05.23: https://www.nrk.no/norge/historisk-dom-i-hoyesterett-om-aeresvold-1.14509870.

38 20-022903MED-AHER/. Ikke publisert på lovdata.

39 Aas. 2020. Familievolden i politireformen. *Nordic Journal of Studies in Policing. Vol.7*, Utg.3, s. 286-305; Politidirektoratet. 2017. Rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter (Versjon 1.2. av 16. juni 2017). Oslo: Politidirektoratet.

40 Aas. 2020.

41 Oslo politidistrikt 2019, Veileder Etterforskning av æresrelatert vold og drap. Utarbeidet av fagspesialist Jasmina Holten.

42 Kropp og Hart. 2000. The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and validity in adult male offenders. *Law and Human Behavior,* 24/1, s. 101–118. Tilgjengelig på: https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/A:1005430904495
43 Brev fra Politidirektoratet til politimestrene, datert 12.5.207. Rettelse og tillegg nr. 21 til disponeringsskrivet - oppdragsbrev om kriminalitetsforebygging og etterretning.
44 Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. 2023. *Årsrapport 2022.* Barne- ungdoms og familiedirektoratet.
45 Statistisk sentralbyrå. Statistikkbanken kildetabell 05184: Innvandrere, etter kjønn og landbakgrunn 1970 – 2023. Sist hentet 07.05.23: https://www.ssb.no/statbank/table/05184/
46 Justis- og beredskapsdepartementet. 2020.
47 Kripos. 2023. *Nasjonal drapsoversikt. Drap i Norge 2012-2022.* Kripos. Sist hentet 07.05.23: https://www.politiet.no/om-politiet/tall-og-fakta/drapsoversikt/.
48 Wikan. 2003.
49 Wikan. 2003.
50 16-007485AST-BORG/03. LB-2016-7485 (anke til Høyesterett nektet fremmet HR-2017-629-U)
51 15-010777MED-OTIR/08. TOSLO-2015-10777
52 21-059288MED-TSRO/TSTA. Ikke publisert på lovdata.
53 21-157019AST-GULA/AVD1. LG-2021-157019, Anke til Høyesterett ikke tillatt fremmet, HR-2022-600-U.
54 03-002422AST-FROS. Ikke publisert på lovdata.
55 Vatnar. 2015.
56 Vatnar, Friestad og Bjørkly. 2021. *Partnerdrap i Norge – endringer over tid?* Oslo universitetssykehus.
57 Wikan. 2008.
58 Wikan. 2008.
59 Wikan. 2005.: *Vold i ærens navn.* Kronikk i Aftenposten, 28.05.2005. Sist hentet 07.05.23: https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/08P50/vold-i-aerens-navn
60 Kripos. 2023.
61 Justis- og beredskapsdepartementet. 2020.
62 Justis- og beredskapsdepartementet. 2020.
63 Wikan. 2005.
64 Vatnar, Friestad og Bjørkly. 2021.
65 Justis- og politidepartementet. 2008. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009). *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - sluttføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).* Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 19. desember 2008, godkjent i statsråd samme dag.
66 Helmikstøl. 2016. *Mangel på kulturkunnskap går utover behandlingen.* Tidsskrift for Norsk psykologforening, årgang 53, nummer 4, 2016, s. 262-267.
67 Oslo politidistrikt 2019, Veileder Etterforskning av æresrelatert vold og drap. Utarbeidet av fagspesialist Jasmina Holten.
68 HR-2019-440-A.
69 Wikan. 2003.
70 Wikan. 2003.
71 Justis- og beredskapsdepartementet. 2020.

72 Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. 2023.
73 Böhmecke. 2005.; Hailé. 2007.
74 Runol. 2013. Balkongfall läggs ner. Artikkel i Sydsvenskan, 2. oktober 2013. Sist hentet 07.05.23: https://web.archive.org/web/20131005055110/http://www.sydsvenskan.se/malmo/balkongfall-laggs-ner/.
75 Folkehelseinstituttet. 2023. *Dødsårsaksregisteret.* https://statistikkbank.fhi.no/dar/.
76 Politidirektoratet. 2020. *Etterretningsdoktrine for politiet.* Versjon 1.2.

Foto: Shutterstock. Design: Økokrim